

JOAN PERERA I PARRAMON

CONTRIBUCIÓ A L'ESTUDI DE LES PREPOSICIONS
EN EL *TIRANT LO BLANCH*
(SEGONA PART) *

La preposició «a»

La preposició *a*¹ figura en el *Tirant lo Blanch* 10.242 vegades: 10.175 sota la forma *a*, 61 sota la forma *ha* i 6 sota la forma *an*.² No s'hi troba mai la variant *ad*, documentada en força textos antics i general avui en valencià davant d'un pronom començat en vocal.³

La preposició *a* es contreu sempre amb l'article masculí; d'aquesta contracció, en resulten les formes *al* i *als*, que apareixen en 1.918 casos, la primera, i en 259 casos, la segona. A l'incunable, aquestes formes contractes apareixen sempre escrites aglutinades, tant si el mot que les segueix comença en vocal com si comença en consonant, i, en general, separades del mot següent:⁴

«Com Tira*n*t manifesta *al* hermita les magnificències dela roca» (53.1.2, 199.18), «Suplicacio que fa Tirant *al* Emperador) (219.1.2,

* La primera part d'aquest treball va ser publicada a «Llengua i Literatura», 1 (1986), ps. 51-109.

1. Per a l'etimologia d'aquesta preposició, *vid.* A. M. ALCOVER i F. de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear (DCVB)* (Palma de Mallorca 1968-1975), s. v. «a» (1, 4a), i J. COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECLC)* (Barcelona 1980-1985), s. v. «a» (1, 1a).

2. El valor de les formes *ha* i *an* ha estat analitzat a la primera part d'aquest treball, en l'apartat dedicat a l'estudi de «les preposicions *a*, *ab* i *en* i el complement indirecte».

3. *Vid.* DCVB, s. v. «ad» (1, 177b).

4. Les transcripcions que figuren a continuació i les del paràgraf següent són diplomàtiques. Els asteriscos hi senyalen l'inici i la fi d'una abreviatura que ha estat desenvolupada.

667.26), «e fet lofici tornaren sen *al* palau» (483.4.29, 1181.16), «pregua *als* embaxadors aturassen alli fins en le*n*dema» (14.4.17, 139.6), «ho anaren adir *als* jutges del camp» (68.10.2, 239.21).

En els altres casos, la preposició *a* sol aparèixer aglutinada amb el mot següent. Concretament, hi apareix sempre quan va seguida de les formes femenines de l'article, gairebé sempre davant dels pronoms personals i preferentment en la resta de casos:

«la qual havia criada *ala* Infanta d*e* llet» (117.5.10, 373.4), «e mana quals fustes deuien ferir primer *ales* naus» (418.2.3, 1058.8), «açò es lo quem fa *ami* duptar del meu fill» (21.2.36, 151.21), «yol co*m*batre en p*re*sencia de tot[s] *abella* vltrança» (154.7.6, 516.36), «Ab tot açò ella se sforça de anar *amissa*» (216.4.34, 662.8).

Els usos de la preposició *a* són molt diversos.⁵ S'empra, principalment, per a introduir determinacions circumstancials (de lloc, de temps i de finalitat, bàsicament), el complement indirecte i complements del nom i de l'adjectiu; sovint introdueix, també, el complement directe referit a persona. Intervé, a més, en la formació de perífrasis verbals (*haver / tenir / tornar + a + infinitiu*, etc.), com a règim de molts verbs preposicionals (*bastar a, induir a, fugir a*, etc.) i en la formació de nombroses locucions prepositives (*fins a, a fi per*, etc.), conjuntives (*a fi que, fins a tant que*, etc.) i adverbials (*al davant, a soles*, etc.). En aquest treball només s'estudien, però, els usos generals de la preposició *a*; els casos en què la preposició és regida per un altre element o bé forma part integrant de perífrasis o de locucions en queden, doncs, exclosos.

Els usos generals de la preposició *a* en el *Tirant* són els següents:

5. Cf. DCVB, s. v. «a» (I, 1-4); P. FABRA, *Gramàtica de la llengua catalana* (Barcelona 1912; edició facsímil d'Edicions Aqua [Barcelona 1982]), § 122, 126, 130, 131 n2, 132, 133, 135 i 140 III; A. PAR, *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge (1398)* (Halle [Saale] 1923), § 283, 409, 413-422, 447, 473, 703, 727, 744, 754, 758, 765, 806 i 821; F. de B. MOLL, *Gramàtica històrica catalana* (Madrid 1952), § 454, 495-496, 499, 503-505 i 525; R. LAPESA, *Los casos latinos: restos sintácticos y sustitutos en español*, «Boletín de la Real Academia Española de la Lengua», XLIV (1964), ps. 57-105, § 11, 13-17 i 19.

1. Introdueix determinacions circumstancials amb els valors següents:

a) Indica la direcció devers un punt; en sentit material d'acostament a un lloc físic:

«Anant a la casa sancta de Hierusalem fuy en Alexandria» (10.3.7, 132.1), «Lo cidi Adalhà lançà's als seus peus per voler-los-hi besar, mas lo valerós no-u volgué soferir» (144.1.29, 478.18), «E tornaren a lurs tendes ab gran alegria, fahent laors e gràcies a nostre senyor Déu de la victòria que'ls havia donada» (378.5.41, 1009.12), «Los nobles ciutadans e la popular gent, sentint veus de tanta alegria, corrien a la muralla per veure en lo port entrar lo tan desijat socors» (430.2.1, 1078.13);

en sentit figurat:

«no us voleu acostar a la vera execució del vostre bé, honor e fama» (127.2.40, 406.1), «moguen-te a pietat los grans jamechs e dolorosos sospirs de la mesquina de Stefania» (188.1.35, 616.9), «moltes voltes s'és seguit que per hun sol cavaller són stats fets molts actes singulars e portades a fi moltes conquestes qui de principi anaven a total destrucció» (229.4.39, 694.37), «Com lo Capdillo Iagotejà a Tirant per conduir-lo a son voler» (316.1.2, 884.34).

En alguns casos, assenyalala només la direcció sense que hi hagi moviment real d'acostament:

«les quedeles de les mares eren manifestades per los batiments e plants; alçaven los hulls al cel e ploraven la pública fortuna axí com si ja la ciutat fos presa per los enemichs» (141.7.2, 460.37), «mirant a totes parts si veure poria alguna població qui prop fos» (263.2.27, 764.2).

b) Expressa el terme final d'un moviment o d'una distància; en sentit material:

«Tirà la daga e mès-li la punta en l'ull; e ab l'altra mà donà-li gran colp sobre lo cap de la daga, que la-y féu passar a l'altra part» (60.2.20, 215.34), «Aquest cavaller era nomenat Thomàs de Muntalbà;

home de strema força, molt ben proporcionat, era tan alt de cors que Tirant scassament li pleguava *a la cinta*» (81.3.13, 272.7), «Com foren *a la aygua* atesos, la infanta passà e Phelip restà detràs» (109.9.5, 344.34), «L'emperador fon tornat *a terra*» (293.3.27, 831.2);

en sentit figurat:

«yo só cert que ab consell e ajuda de Tirant y ab la voluntat que Phelip hi mostra la cosa vendrà *a bona conclusió*» (101.4.13, 314.15), «(Canatre) passà-se'n *a la ost dels romans* e trahí per diners a son senyor natural e tot lo seu camp» (153.5.1, 511.31), «Ara podeu veure *a què* vénen les tristes amors!» (236.5.25, 715.24), «Donchs, puix est tan magnànim en totes les virtuts e vols pujar *a monarca*, no sies cruel e mana al senyor d'Agramunt que ferme la pau» (351.2.34, 956.29).

c) De vegades, la preposició *a*, indicant la direcció o el terme final d'un moviment, precedeix noms de persona o pronoms personals. En aquests casos, se sobreentén que el terme del moviment o el punt devers el qual s'adreça és el lloc on és l'esmentada persona:⁶

«Tirant se acostà *a ell* e donà-li una gran enpenta que-l féu caure en terra» (59.6.36, 214.29), «doneu licència als embaixadors que se'n puguen tornar *a llur senyor*» (111.2.16, 355.28), «E com (Tirant) ve a les sues tendes, ve-sse'n dret *a mi* (Diafebus) e prestament me parla de vostra altesa» (138.7.15, 449.39), «Lo matí següent, lo capità de la ciutat se n'anà *al cèsar* e suplicà'l que fos de sa mercè que-l fes batejar» (459.2.35, 1130.25).

d) També es troba la preposició *a*, amb els dos valors indicats (direcció i terme d'un moviment o distància), en correlació amb la preposició *de*, la qual expressa el punt de partida:

6. Cf. A. PAR, «Curial e Guelfa». *Notes lingüístiques y d'estil* (Barcelona 1928): «los verps *anar, venir* y altres de moviment, admetien la preposició *a* quant lo lloch gramatical era de persona: *yo iria a ells* [...], es a dir, 'ahont ells son'. [...] Lo català modern no l'accepta [aquesta construcció], llevat quan la persona es personatge important y lo sentit es de moviment espiritual: *vaig anar al Rey pera demanarli gracia; veniu a mi aquells qui sou afexugats*» (§ 161).

«a ells paregué ésser tornats *de mort a vida*» (104.6.10, 322.24), «Per la mia fe, senyor —dix Diafebus—, yo no-u poria dir, la mortaldat dels turchs en quin nombre pot ésser; mas puch dir a la magestat vostra que *de aci a la ciutat de Sent Jordi* no podeu anar per lo camí real, tant sta ple de cossos morts, ans se té hom a lunyar del camí una milla» (159.3.19, 541.8), «*de l'hun port a l'altre* no-y havia sinó trenta milles» (163.10.2, 566.40), «l'emperador ab tots los del consell foren molt admirats e aconsolats de la gran prosperitat de Tirant, com *de catiu* era pujat *a senyor de tota la Barberia*» (391.1.6, 1013.4).

Aquesta mateixa estructura s'utiliza, de vegades, per a establir la diferència entre dues persones, dos objectes, etc.:

«e com seran descavalcats, tenen anar fins al peu de l'altar, e tots .xxvi. se agenollaran per fer oració, sens que no tenen a fer *del rey a ells* diferència neguna» (92.3.9, 289.12), «Havia-y molt gran diferència *de l'un lit a l'altre*» (110.10.3, 352.26).

e) Indica situació en general; el lloc on és o s'esdevé alguna cosa:

«Los cavallers, cascú stava armat *a la porta del papalló* ab les aches en les mans» (59.6.2, 214.8), «Com fon hora de dinar, lo emperador féu seure al gran conestable *a la part dreta*, e les duchs seÿen *a la part sinistra*» (162.2.7, 558.3), «(l'emperador) féu fer resposta a la letra e embaxada de Tirant, narrant *a la dita letra* largament lo punt e la disposició en què stava e tot lo seu imperi» (393.1.10, 1015.20), «fon deliberat que lançassen hun home en terra qui sabés la lengua morisca e que en la nit entràs en Contestinoble per avisar a l'emperador com Tirant ab tot lo seu stol era *al port de Troya*» (414.2.1, 1050.15).

En algun cas expressa una idea de proximitat immediata:

«Lo emperador se asigué *a taula* e féu que tots los cavallers qui armes havien fetes se aturassen allí a menjar» (189.22.19, 632.10), «Plaerdemavida tancava-li la boca e dix-li *a la orella* perquè neguna de les altres don[ze]lles no-u hoïssen: —Callau, senyora» (233.4.34, 704.17).

f) Denota el terme final d'un lapse de temps, sovint en correlació amb la preposició *de*:

«Tirant ha agut de grans ventures perquè és molt destre en les armes e més té giny que no força; e la major virtut que té és que li dura molt lo alè, que si combat *del matí al vespre* e stigua tostemps armat jamás se pert per alè» (73.4.16, 256.12), «ara us promet per Nostra Dona que *de ací a demà en aquesta hora* yo us ne sabré dir tota la veritat» (225.1.12, 682.2), «E per ço com sé que tu est crestià, tinch gran consolació en mi de parlar ab tu de les grandíssimes virtuts de aquesta donzella. E si *de ací a hun any* no feya sinó parlar jamás me enujaria» (309.2.1, 863.25), «Tornat lo novell emperador en la ciutat de Contestinoble, tramès a dir a la gent d'armes que Tirant havia dexada que vinguessen aquí, que ell volia a tots contentar. E fon fet son manament, que *a poch dies* foren en la ciutat tots los capitans ab la gent» (484.1.5, 1182.4).

g) Expressa el moment en què és o s'esdevé alguna cosa:

«fon poblada Roma per Ròmulus, qui fon lo primer rey de Roma; la qual població fonch feta *a .v. milia e .xxxi. anys après de la creació de Adam*» (32.2.34, 173.33), «Aprés poch dies partim ab licència del rey e anam en Scòcia ab Tirant per fer-li honor *al dia de la batalla*» (84.2.18, 280.27), «armaren .xxvii. naus de molta gent e bona, e *a la entrada de la Quaresma* ne trameteren .iii., e passats .xv. dies ne trameteren .v.» (98.2.25, 294.34), «les guardes conegueren a Tirant e demanaren-li *a tal hora* hon anava. E ell respòs que anava a Bellestar» (236.4.24, 714.32).

En la major part dels valors locatius i temporals exposats fins aquí, la preposició *a* alterna, en el *Tirant*, amb la preposició *en*. Els únics casos en què apareix exclusivament *a* són el *c*, davant noms de persona o pronoms personals considerats com a llocs devers els quals s'adreça el moviment o que en són el terme,⁷ i *l'*, indicant el terme final d'un

7. L'únic cas en què la preposició *en* amb valor locatiu introdueix noms de persona es dona amb el verb *ferir* 'escometre, investir, atacar': «Lo virtuós rey de Anglaterra (...), ab aquella poca gent que restada li era, isqué de la ciutat e ab gran ànimo *ferí en los moros*» (12.1.39, 135.20), «(Lo Soldà) cuytà devers aquella part e *ferí en ells* (la gent d'armes) e féu-los fugir» (141.3.11, 458.11). Els complements del verb *ferir* amb aquest significat generalment són introduïts, en el *Tirant*, per la preposició *en* (tant si es refereixen a persones com si no s'hi refe-

lapse de temps en correlació amb la preposició *de*. Les alternances d'aquestes dues preposicions (*a* i *en*) en els seus valors locatius i temporals han estat estudiades detalladament a la primera part d'aquest treball.

b) En algun cas aïllat, la preposició *a* és usada indicant la durada d'un període de temps; equival a *per* o *per a*:⁸

«cascun portava civada e vianda per a ells *a un dia*» (155.7.14, 527.2), «E, més, és content de fer pau e treva *a cent e hun any* e liga e germandat ab lo Soldà e ab lo Turch» (446.3.8, 1104.5).⁹

Amb aquest mateix valor s'usa de vegades en coordinació amb la preposició *per a*:¹⁰

«De nostre repleguat tresor podeu dar sou a .cc. mília baçinets pagats *per a .xx. o ha .xxx. anys*» (123.2.40, 390.36), «e sé-us dir, senyor, lo duch no té proveisió sinó *per a un mes*, al tot més larch *a mes e mig*» (131.3.36, 418.6).

i) Designa l'objecte o finalitat d'una acció:

«Axí com cavalleria dóna ço que pertany a cavaller, axí cavaller deu donar totes ses forces *a honrar cavalleria*» (31.2.29, 173.7), «aquesta tenda no servia sinó *a dir la missa e a tenir consell*» (133.16.18, 435.15),

reixen); en alguns casos, però, s'hi troben altres preposicions: «Lavors Ypòlit ferí *a la nau dels enemichs*» (164.9.25, 575.16), «No pot ésser que tota la gent sia passada. ¿Qual seria que ab desesperació venguessen a ferir *sobre nosaltres?*» (141.9.6, 462.15). Per als usos i significats d'aquest verb, *vid. DECLC, s. v. «ferir»* (III, 974a), i A. M. BADIA, *Les dérivés phonétiques et sémantiques du lat. FERIRE en ibéroroman*, «Revue de Linguistique Romane», XIX (1955), ps. 39-58.

8. No trobo recollit aquest ús de la preposició *a* en els diccionaris i manuals consultats.

9. La durada del temps per al qual es demana o es concedeix «pau e treva» s'expressa, en el *Tirant*, mitjançant la preposició *a* (en quatre casos) i de les maneres següents: «demanen la pau o la treva *de .vi. mesos*» (137.4.16, 444.21 i en dos casos més); «demanant-te, si placent te serà, pau e treva *per a temps de tres mesos o més*» (426.2.30, 1073.25 i en un altre cas); i «com ells tinguessen bona pau e treva *fins terme de trenta dies*» (349.5.42, 950.21).

10. Vegeu més detalls sobre aquesta construcció a la nota següent.

«Com l'emperador ordenà una festa a gran glòria de Tirant» (275.1.2, 787.6), «pres-lo per la mà e posà'l dins la cova, en una bellíssima cambra que la donzella tenia a servitut sua» (412.2.28, 1048.19).

Es troba també la preposició *a*, amb aquest valor, en coordinació amb la preposició composta *per a*, la qual apareix en primer lloc («*per a...* e *a...*»); mai no es dona l'ordre invers:

«Leixà allí hun dels servidors perquè fes adobar dins la nau una cambra hon se poguessen retraure *per a dormir e a menjar*» (100.3.39, 305.25), «lo emperador demanà lo que feÿen a què tenia de servir. Dix lo senyor de Malvehí que *per al convit e a la festa* que l'endemà se devia fer» (161.15.20, 556.6).

En altres casos d'aquest tipus, davant el segon terme coordinat no hi ha cap preposició o bé hi apareix la preposició *per a*.¹¹

És molt freqüent en el *Tirant* l'estructura «verb de moviment + *a* + infinitiu», en la qual la preposició *a* indica l'objecte o finalitat de l'acció del verb:

«Partí's Hierusalem e anà a *seccar* Clarós de Clarença, rey d'armes, per tots los estats» (65.3.17, 223.38), «Entrà'l a *veure* e ab cara molt afable lo saludà» (302.3.3, 851.11), «lo rey de Belamerín se ajustà ab lo rey de Túniç ab .lxxx. mília combatents, e ab aquella gent *vengueren a socórrer* los altres» (321.6.20, 897.13), «Acabada sa oració, l'emperador se levà e *tramès a dir* a la emperadriu e a la princessa que's posassen en punt» (447.2.27, 1106.21).

Tot i que en la llengua medieval l'ús de la preposició *a* en aquestes construccions no era general (sovint els dos verbs s'enllaçaven asindèticament),¹² en el *Tirant* la construcció preposicional és la que apareix en

11. D'un total de 18 casos d'aquest tipus (no tots, però, amb valor final; n'hi ha amb valor temporal), en 4 casos apareix davant el segon terme coordinat la preposició *a*, en 6 casos *per a* i en 8 casos no hi ha cap preposició. Exemples amb les possibilitats altres que *a*: «*per a* la libertat nostra e *per al* bé de nostres súbdits» (455.1.12, 1122.21), «la senyoria tua deu fer son poder (...) de saber coses *per a* ofendre sos enemics e \emptyset defendre sos amichs» (10.4.32, 133.5).

12. Cf. F. de B. MOLL, *Gramática històrica catalalana*: «Si el infinitivo representa un complemento de finalidad de un verbo de movimiento, en la lengua mo-

la major part dels casos.¹³ En un recompte exhaustiu dels complements d'aquest tipus dels verbs *anar*, *aturar-se*, *cuytar*, *eixir*, *entrar*, *portar*, *trametre* i *venir* (més de 300 casos en total), només n'hi he trobat 21 sense preposició, 18 dels quals presenten la particularitat que l'infinitiu hi comença per *a*, amb la qual cosa hi ha una assimilació fonètica de les dues as. Per contra, hi ha només un cas en què davant un infinitiu començat per *a* es manté la preposició:

«ara dau-me liçència, que hora és que m *vaja ha armar*» (81.4.18, 272.38).

Els tres casos en què no hi ha preposició i l'infinitiu no comença per *a* són els següents:

«de continent, l'emperador *tramès cridar* a Ypòlit, qui era capità major seu» (414.4.4, 1051.39), «quant los ànimos se volten *anant desijar* algunes coses e aquelles pervenir no puguen, lavors se encenen e s dolen més que si dels seus volers fossen luny» (433.1.21, 1085.8), «Tirant se levà cuytadament del lit pensant que la hagués morta e *anà cridar* la reyna que li vengués ajudar» (436.2.7, 1090.18).¹⁴

Vegeu ara alguns exemples sense preposició amb l'infinitiu començat per *a*:

«lo Mestre preguà a Tirant que l'aportàs a la posada del rey de Cifília e de Phelip de França. Tirant fon molt content e *tramès-los*

derna es de rigor que se una con el verbo finito mediante la preposición a [...]; pero en la lengua medieval era frecuente el enlace sin preposición» (§ 525 c).

13. Contrasta, en aquest sentit, el *Tirant* amb altres textos antics. J. Martí constata que R. Llull construeix els complements verbals d'aquest tipus sense preposició; i afegeix: «així era normal que fos en català antic» (J. MARTÍ, *El català medieval. La llengua de Ramon Llull* [Barcelona 1981], p. 169). A. Par afirma que en la prosa de B. Metge la construcció general és la apreposicional; hi troba només un cas amb preposició. Quant al *Curial e Güelfa*, aquest mateix filòleg dóna exemples dels dos tipus, sense precisar-ne la freqüència d'ús; diu únicament que hi ha «indecisió» (vid. A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 819, i «*Curial e Güelfa*». *Notes lingüístiques y d'estil*, § 106).

14. *Cridar* es troba en altres casos precedit de la preposició *a*; *desijar*, dependent d'un verb de moviment, només apareix en aquest cas.

avisar perquè-ls trobassen en orde» (105.3.35, 325.28), «Ypòlit se levà e anà abraçar a totes les donzelles» (159.9.7, 544.38), «vostra mages-tat, qui li és tan afix parent, *vaja-li ajudar*» (220.3.8, 669.34).

Cal dir, finalment, que amb aquest mateix valor la preposició *a* alterna en el *Tirant* amb les preposicions *per* i *per a* i també amb la preposició *en* (vegeu l'apartat *l* d'aquesta darrera preposició).

j) Expressa la manera, les circumstàncies modals d'una acció:

«Com los altres veren llur senyor mort, cuytaren *a gran pressa* envers lo nostre cavaller per voler-li tolre la vida» (67.5.6, 229.28), «L'endemà per lo matí, lo capità manà parar una tenda molt gran e molt bella, feta *a dues goteres*, e alt en lo tendal havia una campana» (133.16.14, 435.13), «los huns sonen laüt, los altres arpa; huns mija viula, altres flautes e cantar *a tres veus* per art de música» (154.13.15, 521.6), «Lo senyor d'Agramunt, qui en lo castell era, féu-se en una finestra e en la cota d'armes conegué a Tirant, qui tot sol combatia. Cridà *a grans crits* e dix: —Senyors, ajudau prestament al nostre capità» (337.4.23, 925.1).

Aquest mateix significat és expressat més sovint en el *Tirant* per les preposicions *en* i *ab* (vegeu els apartats *i* i *k*, respectivament, d'aquestes dues preposicions).

k) Designa el mitjà o instrument d'una acció (de vegades amb un valor tant o més modal que medial):

«al cap de la lança, una planxa de ferre redona hon hi stigués .v. puntes de açer fetes *a taill de diamà*, molt ben smolades» (45.2.13, 195.19), «(lo emperador) veÿa venir .vii. naus *a la vela*» (154.10.29, 519.13), «E Déu me lexe morir *a tan dolça mort* com vós fengiu que éreu morta!» (437.2.12, 1091.9), «viure sens vós me és impossible, que ara sé què és amor, que de primer no-u sabia. E, puix *a força d'armes* me haveu feta cativa, no-m denegueu lo socors, car ma vida, ma libertat e la mia persona d'ací avant no tinch per mia, puix havent-la perduda, de vós la he cobrada» (438.3.6, 1092.23).

L'ús de la preposició *a* amb aquest significat, que en general és ex-

pressat per la preposició *ab* (vegeu l'apartat *i* d'aquesta preposició), no és gaire freqüent en el *Tirant*.

l) En alguns casos aïllats, indica la causa:

«la senyoria vostra deu saber com dos frares de la nostra Religió, genovesos, nos tenen venuts, car *a consell de aquests* són vengudes aquestes naus de aquests malvats genovesos, ab gran multitud de gent» (99.1.34, 300.31), «Com Ciprès de Paternò fo ab lo Soldà, mostrà-li lo salconduyt que lo capità dat li havia, e deya que lo seu amich lo-y havia obtengut *a grans pregàries e suplicacions*» (159.7.17, 543.31).

Tampoc no és gaire freqüent la preposició *a* amb aquest significat; en general, hi apareix *per i*, en un nombre limitat de casos i amb un matís diferent, *ab* (vegeu l'apartat *b* d'aquesta darrera preposició).

m) En els tres casos següents introdueix el mot indicador de la cosa en comparació o en correspondència de la qual s'esdevé alguna cosa:¹⁵

«forçat és que de amor no spera hom de sa senyoria altre bé sinó treballs, congoxes e dolors; e *a un plaer*, cent dolors ne aconsegueix hom» (234.6.8, 710.40), «e-y moria molta gent, axí de una part com d'altra, però *a deu crestians que morissen*, ne morien .ccc. dels turchs» (286.4.32, 810.35), «Tornaren a la batalla lo segon dia, e aquesta fon molt cruel e sangonosa, hon hi moriren infinits moros e no molts crestians, que *a hun crestià que morís*, moriren cent moros» (340.6.3, 932.20).

n) En uns pocs casos, seguida de l'adjectiu *cascun*, expressa una idea de reiteració, de progressió:

«Lo combat fon entre ells molt dur e fort. Emperò lo cavaller era tan gran e de tanta força que dava los colps tan poderosos a Tirant que *a cascun colp que li dava* li fehia enclinar lo cap ben baix» (81.9.1,

15. Tampoc no he trobat recollit aquest valor en cap dels diccionaris ni manuals consultats.

276.10), «Com foren a la porta de la liça aturaren aquí lo cavaller e feren-lo desarmar, e a cascuna peça de arnès que li levaven la lançaven sobre lo palench e cahía fora de tot lo camp» (84.1.15, 280.5), «Com Tirant hagué rompuda la lança, posà la mà en la petita acha, e a *cascun colp que dava* de mort o de alesiat scapar no podia» (335.1.26, 920.31).

o) La preposició *a*, en contracció amb l'article masculí singular i seguida d'un infinitiu (*al* + infinitiu), té un valor temporal: denota simultaneïtat. Aquesta construcció, que no és gaire freqüent en el *Tirant*, es dona gairebé sempre amb verbs intransitius de moviment:

«emperò lo cavaller tant se estregué ab Tirant que-l féu caure en terra, e Tirant lo tingué tan fort abraçat *al caure* que l'agué a seguir, e los dos caygueren en terra» (73.3.20, 255.29), «calsaven peüchs de lana perquè no fessen remor *al passejar*» (163.2.19, 561.28), «Tant lo pregà Tirant, al vezcomte fon forçat de tornar a la ciutat,¹⁶ e *al girar* dix baix, que Tirant no-u hohí» (236.5.36, 715.32), «E aplegant lo rey Scariano a una ribera, *al passar* perdé molta gent; però, passada l'aygua pujaren per les muntanyes» (301.6.14, 849.12).

Les construccions *al* + infinitiu i *en* + infinitiu, considerades equivalents, han estat estudiades més detalladament a la primera part d'aquest treball.

p) Paralela a la construcció *al* + infinitiu i amb un valor equivalent, es troba en el català antic la construcció *al* + gerundi.¹⁷ En el *Tirant* trobo aquesta construcció una sola vegada:

«Per ma fe, senyora —dix Tirant—, yo-m só ris de una demanda que Phelip hui tot lo dia me fa, ans que partíssem de la cambra de vostra altesa e après com cavalcam e ara *a l'entrant* de la aygua; me demana quina cosa és amor e d'on proçeheix» (109.9.20, 345.6).

2. Introdueix el complement indirecte, excepte quan és un pronom feble. Les irregularitats que es presenten en aquest ús (casos de

16. M. de Riquer transcriu: «Tant lo pregà Tirant al Vescomte, que fon forçat de tornar a la ciutat.»

17. Cf. F. de B. MOLL, *Gramàtica històrica catalana*, § 522.

ab, *an* i *en* en lloc de *a* i casos de manca de preposició) han estat estudiades a la primera part d'aquest treball, en el capítol dedicat a les interferències de les preposicions *a*, *ab* i *en*.

a) Casos generals; amb éssers animats:

«quasi envers la mijà nit, un mariner se acostà a Tirant e dix-li: —Senyor, què daria la mercè vostra *al qui* en nom vostre cremàs aquesta nau (...) que's diu que és del capità dels genovesos?» (105.4.30, 326.12), «Tirant los rebé ab cara molt afable, fent-los molta de honor, regraciant *al rey e a la reyna e a ells* la bona voluntat que li mostraven en ésser venguts» (161.8.11, 550.33), «e tot lo poble, axí hòmens com dones dejen *a Tirant*: —Vixqua lo benaventurat cavaller Tirant!» (344.3.42, 940.29), «Ay, na beneyta! Com sabeu fer lo piadós!, que armes de cavaller no fan mal *a donzella*» (437.2.10, 1091.8);

amb éssers inanimats o figurats:

«Lo rey féu fer molta de honor *a la sepultura del mort cavaller*» (71b.11.23, 251.32), «de aquells castells del pont, fehïa molta guerra *a les viles e ciutats que'ls turchs preses haviem*» (140.4.12, 455.20), «no't penses tu subvertir lo àbit de mon coratge, car pus disposat só oferir lo meu cors *a la amarga mar o a la terra* ans que fes res que tu'm pregasses» (166.2.7, 578.22), «aquell és bon metge qui dóna sanitat *al cors y a l'ànima*» (252.2.25, 740.26).

En dos casos, amb oracions de relatiu en funció de complement indirecte, apareix la preposició *a* seguida immediatament per la preposició *de*. Aquest fet, raríssim en el *Tirant*,¹⁸ és provocat per l'absència de l'antecedent del relatiu, que hauria d'anar col·locat entre les dues preposicions:

«O, com me tinch per malaventurat per ésser vengut ací, per ço com veig dos contraris star ensemps en una voluntat qui deneguen lo dret

18. Efectivament, els casos en què apareixen dues preposicions febles (*a*, *ab*, *de*, *en* o *per* —no hi considero, evidentment, el cas de *per a*) en contacte es redueixen als següents: 2 de *a + de* (els dos presents), 1 de *ab + de* (*vid.* p. 48, n. 10) i 1 de *en + per* (*supra*, p. 58). Sobre la qüestió del contacte de preposicions, *vid.* J. SOLÀ, *Estudis de sintaxi catalana*, 1 (Barcelona 1972), ps. 17 i 40-42.

a de qui és!» (178.2.42, 600.16), «e Nostre Senyor, qui és just, dóna en les batalles e en les guerres la justícia *a de qui és*» (319.4.32, 891.37).

En altres casos, però, aquesta construcció presenta l'estructura completa; vegeu, com a exemple:

«É sovint se veu¹⁹ en les batalles que los menys vencen los més, e los flachs als forts, segons plau a aquell gran Adonay, qui vol que la justícia sia dada *a aquell de qui és*» (310.2.12, 868.25).

b) És força freqüent en el *Tirant* la construcció amb el verb *ésser* i complement indirecte, hereva de les construccions llatines amb ESSE + datiu:²⁰

«Yo li promet, si Déu me deixa veure lo matí, li faré dar tal disciplina que *a ell* serà castich e *als altres* serà exemple» (98.8.6, 298.31), «Gran cosa és *a una longa set sostenguda* venir a la font e no beure per dexar beure altri» (201.2.37, 641.28), «poca admiració serà no tornem a les dolors primeres, car més és *a nosaltres* perdre hun home que ells mil ne perdessen» (341.2.6, 934.17), «dubte-m fa que en aquest temps que yo no puch anar a fer-li reverència no prenguéis algun dan inreparable, qui seria *a mi* pijor que la mort» (424.2.19, 1070.1).

c) Crec, finalment, que cal considerar com a complement circumstancial i no com a complement indirecte (amb un ús inadequat de *a* en lloc de *ab*, doncs) el sintagma *subratllat* de la frase següent:

«E parlant axí Tirant *a la emperadriu* e ab la princesa, e departint e solaçant de coses de plaer, entrà per la cambra la dolorosa Stephania» (442.3.27, 1097.16).

Encara que en el *Tirant* hi ha alguns casos en els quals el mot que designa la persona amb qui hom parla és considerat complement indi-

19. M. de Riquer transcriu «véu».

20. Cf. R. LAPESA, *Los casos latinos: restos sintácticos y sustitutos en español*, § 14.

recte i és introduït, consegüentment, per la preposició *a*²¹ enfront de la majoria dels casos en què aquest mateix mot és considerat complement circumstancial i és introduït per *ab*, en aquest cas concret el context demana que tots dos complements siguin introduïts per una mateixa preposició, d'una banda perquè estan coordinats per una conjunció copulativa (i, en principi, no poden coordinar-se elements sintàctics diferents) i, d'una altra, perquè aquest fragment va immediatament després d'un diàleg entre Tirant i la princesa Carmesina en presència de l'emperadriu, la qual no hi intervé. És per això que la preposició que hi correspondria en tots dos casos és *ab*.

3. Introdueix, en un nombre considerable de casos, el complement directe de persona i, en algun cas aïllat, el de cosa. Atesa la importància d'aquesta qüestió, he dedicat un capítol de la primera part del present treball a l'estudi detallat del complement directe preposicional; és per això que em limito, aquí, a reproduir-ne alguns exemples.

a) Complementes directes referits a persones:

«E yo, qui tant he amat *a son pare* en vida, tanbé lo dech amar en la mort» (21.2.13, 151.6), «la dona havia nom la Viuda Reposada, la qual havia criada *a la infanta* de llet» (117.5.9, 373.3), «Seguí's que lo rey d'Àfrica conech *a Tirant* en les armes, e dreçà lo cavall devers ell» (340.3.40, 931.1), «Aprés que la hagneren conquista²² (una província), Tirant ne féu governador e capità *a bun valentissim cavaller qui's nomenava lo senyor de Antiocha*» (372.3.39, 986.12).

b) Altres casos:

«E no pense la vostra galant persona que-u haja dit per burlar-me de vós, que us ame més que *a la vida mia*, sinó que ab tota veritat vos parle» (98.4.41, 296.20), «Magnànim capità, ja veig que a la fi la fe venç infedelitat e liberalitat venç avarícia e la humilitat *a la supèrbia*»

21. Cf.: «La infanta jamás ne gosà parlar *al rey*» (110.3.9, 347.23), «De aquests afers, no-n parleu *a negú*» (125.8.26, 400.33), «parlà lo senyor d'Agramunt *al capità* e dix-li (349.6.36, 951.4).

22. M. de Riquer transcriu «conquistada». Vid., però, DCVB, s. v. «conquist, -a»: «part. pass. ant. de *conquerir*» (III, 409 b).

(143.1.15, 468.21), «paraules tan nefandíssimes que ofenen a Déu e al món» (208.2.7, 646.25).

c) Cal considerar a part el cas següent, en què la preposició *a* introdueix un infinitiu en funció de complement directe que depèn d'un verb de percepció dels sentits:

«E deu-te recordar, ho hauràs bé entès *a dir*, com Mirilla, cavaller fort e virtuós, matà hun altre dins Sent Johan de Letran» (309.4.35, 865.22).

La construcció amb preposició d'aquests infinitius ha estat considerada més genuïna en català que no pas la construcció sense preposició.²³ Això no obstant, en el *Tirant* la construcció general és la apreposicional (amb l'única excepció del cas transcrit anteriorment);²⁴ vegeu-ne alguns exemples:

«Tots los cavallers staven admirats com vehien al rey tenir tanta contentació, car molts dies eren passats que no l'havien vist *riure* ne la sua cara alegrar» (11.2.15, 133.18), «Com foren prop la nau, que sentien *parlar* los qui fehien la guayta al castell de popa, féu detenir la barca» (106.1.15, 328.8), «Com Ypòlit hoý *dir* semblants paraules a la emperadriu, pres-li gran pietat de sí mateix axí com aquell qui en semblants negocis jamés se era vist» (262.5.34, 757.40).

4. La preposició *a* introdueix complements predicatius, principalment amb els verbs *haver* i *tenir*. Es tracta d'un ús normal en els textos medievals:²⁵

23. Cf. A. M. BADIA, *Gramática catalana* (Madrid (1962): *allevan también a los verbos que expresan una percepción de los sentidos: "el veig a passar cada dia" [...], "avui l'hem sentit a cantar" [...], etc., son construcciones más genuinas en catalán que las correspondientes sin preposición*) (§221.2). P. FABRA, a la *Gramática de la lengua catalana*, també recollia aquest ús, però sense qualificar-lo: «*El catalán que las correspondientes sin preposición*» (§ 221.2). P. FABRA, a la *Gramá-* (§ 130).

24. Coincideix, en aquest sentit, el *Tirant* amb la prosa de B. Metge: tots els exemples que en dóna A. PAR són també apreposicionals (*vid.* A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 813).

25. Cf. A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 445 i 447. El DCVB atribueix, en aquests casos, una significació modal a la preposició *a* (*s. v.* «a», I, 4a).

«us prech que m vullau prestar les armes que us he demanades, e açò us auré a *gràtia singular*» (18.2.2, 144.16), «Tots digueren: —Senyor, a *difficil cosa* tenim nosaltres ésser vençedors si ja la misericòrdia de nostre senyor Déu no ns ajuda e la vostra virtut» (23.3.6, 155.14), «Temptava resestir a les paraules de la Viuda Reposada, e aureu a *inposible* que una donzella ho pogués haver sofert» (240.2.27, 725.27), «Lo rey Escariano ho tingué a *gran admiració* que les sues bombardes se fossen axí rompudes, e tingué-u a *fort mal senyal*» (304.5.2, 854.32).

5. En el català medieval es troba de vegades la preposició *a* introduint el complement agent de la veu passiva. Aquest ús és també representat en el *Tirant*, bé que en un nombre molt reduït de casos:

«E Phelip se posà dins una cambra en la nau, e no-s leixà veure a *negú*» (100.4.21, 306.2), «tal és ell, que-s fa amar a *totes gents*» (110.1.31, 346.22), «Açò no pots dir tu, que per les tues infinides virtuts te fas amar a *tot lo món*» (143.14.39, 477.10), «clam-me de la mia gran ignorància, que m'haja lexat trahir a *hun home strany no conegut*» (318.2.6, 888.13), «La lum perduda és recobrada *als meus ulls*, e alçant lo meu cap te veig com a senyor del món» (322.2.1, 897.25), «E lavors la reyna féu edificar molts monestirs e sglésies, e féu-los consignar *al rey* molta renda» (409.3.11, 1041.9).²⁶

Hi ha, encara, una altra frase, que admet dues interpretacions diferents, una de les quals comportaria que la incloguéssim entre els exemples de què aquí tractem; és la següent:

«Finalment, tanta pompa, tan gran triümpfo, tanta excellència jamés fon vista *als de la terra e als estranys*. E a tots generalment fon plasant molt aquest matrimoni, per tant com tenien singular confiança en lo sforçat ànimo de cavalleria del virtuós Tirant, que-ls faria viure ab reços benaventurat» (452.5.31, 1119.31).

Bé que considero preferible la interpretació anterior, crec que també és força versemblant aquesta altra:

26. Sobre les diferents interpretacions que han suscitat les frases que considero passives del tipus «no-s leixà veure a negú», «es fa amar a totes gents», etc., *vid.* R. LAPESA, *Los casos latinos: restos sintácticos y sustitutos en español*, § 15.

«Finalment, tanta pompa, tan gran triümpfo, tanta excellència jamés fon vista. Als de la terra e als estranys e a tots generalment fon placent molt aquest matrimoni».²⁷

Tret d'aquests casos, les preposicions que introdueixen el complement agent de la veu passiva en el *Tirant* són *per* i *de*.

6. Algunes vegades, generalment a causa d'un anacolut, apareix la preposició *a* davant el subjecte gramatical. És un fenomen comparable, però invers, al de la desaparició de la preposició *a* davant el complement indirecte comentat anteriorment. Vegeu-ne alguns exemples:

«(la princessa) portava en sa companyia .lx. donzelles, les més belles e galanes de tota la cort. E féu lo gran conestable de la sua gent a Stephania; e a *Salàdria*, filla del duch de Pera, tenia lo offici de menaxaut» (155.6.22, 526.20), «E yo, senyor, a la altíssima magestat vostra bese les mans e fas infinides gràcies del benefici que la altea vostra ha fet a *Diafebus*, retribuyn-t-ho a mi haver-ho rebut en aquell grau mateix com si pròpiament la excelència vostra me hagués fet senyor de la pagania; car yo stime més a *Diafebus* e a tots los altres parents sien heretats de béns e de honor que no yo» (224.2.28, 680.1), «Per què a menys pèrdua de ta honor e fama, *al que la tua lengua a mi demana*²⁸ sia cosa impossible bonament se pogués fer» (321.2.4, 894.8), «Més te val ésser bon scuder que mal cavaller, perquè *als hòmens envejosos de nostra pròspera fortuna* més se enugen» (321.2.34, 894.28), «Aprés fareu vestir a tots les camises sobre les aljubes; e fareu haver tantes carabaçes com poreu, e a *cascuna dona o al petit infant* —si tantes se'n troben— *cascú'n porte*, tan altes com les poran portar e cubertes de drap blanc» (343.2.30, 936.14), «Partiren tres reys e lo duch de Macedònia ab ells, e fon la més noble embaxada que jamés fos feta a home ne a dona. E anaren a la cambra de la emperadriu, hon foren rebuts per la emperadriu ab grandíssima honor; e

27. J. M. Capdevila (en l'edició del *Tirant* d'«Els Nostres Clàssics») i M. de Riquer en fan una altra interpretació, que considero desencertada, ja que situa en dues frases diferents les expressions *als de la terra* i *als estranys*, que, pel fet de contraposar-se, han de formar part d'una mateixa frase: «Finalment, tanta pompa, tan gran triümpfo, tanta excellència jamés fon vista als de la terra; e als estranys e a tots generalment fon placent molt aquest matrimoni» (J. M. CAPDEVILA, v, 211.13; M. de RIQUER, 1119.33).

28. M. de Riquer transcriu: «lo que la tua llengua a mi demana».

presos *al rey Scariano e al rey de Sicilia* per les mans, assignueren-se en l'emperial strado» (481.5.22, 1177.28).

7. Es troba, també, la preposició *a* en el *Tirant* introduint complements del nom, amb els seus significats bàsics de lloc i de destinació o finalitat:

a) Valor locatiu:

«vajen a missa e a vespres ab un manto vermell ab una garrotera brodada *als pits*» (92.5.4, 290.21), «cascuna nit sta armat fins passada mija nit com si agués entrar en batalla, e tots los del camp dormen e reposen hi ell vogeix e cerca tot lo camp, e moltes voltes ve ab la pluja *a l'esquena*» (138.7.10, 449.36), «E Diafebus se'n tornà a la cambra e trobà la sua senyora que stava arrapada en fort pensament, ab les làgremes *als hulls*» (146.7.19, 489.3), «(la Viuda Reposada) tenia molt bella persona e ben disposta, emperò les calces vermelles e lo capell *al cap* la desfavoria tant que paria que fos un diable» (231.4.2, 699.27).

b) Valor de destinació o finalitat:

«No és dat a mi lo pledejar en temps de batailles e les mies mans són treballades en altres coses de més necessitat *a la honor* que no és scriure per a pledejar» (154.4.2, 514.27), «E axí mateix tramès carn de bou e de porch e molt pa fresch a la galera per refrescament *a la gent*» (405.1.30, 1033.29), «suplicant afectadament tant com puch ni sé desestimeu la vida per stimar la honor, e aquella no us sia gens cara havent-la a despendre per exemple *a aquells* qui, seguint nostres sforçades armes, ensemps la gloriosa mort o victoriosa vida equalment stimaran» (417.2.21, 1057.21).

c) Unes altres frases que cal considerar en aquest apartat són les del tipus «haver / tenir alguna cosa a fer», en les quals l'infinitiu precedit de la preposició *a* determina el complement directe. L'estructura d'aquestes frases, que deriva de les construccions llatinovulgars amb AD + infinitiu (ALIQUID EST AD FACERE, etc.),²⁹ és semblant a la de la perífrasi

29. Cf. J. BASTARDAS, *Sobre la construcció medieval «per sarràins a preïcar»*, ps. 55-56.

d'obligació antiga «haver / tenir a fer alguna cosa»; en aquest cas, però, el grup *a* + infinitiu no hi representa cap funció sintàctica independent, sinó que forma una expressió unitària amb l'auxiliar *haver / tenir*. Exemples de complements d'aquest tipus:

«E Tirant li tramès a dir (a l'emperador) que lla hon era la magestat sua ell no-y tenia res *a fer*, car lla hon era lo major lo menor cessava» (159.4.31, 541.40), «Cuytau, senyors, que la senyora princessa sta en tal punt que haureu prou *a fer* que siau a temps de trobar-la viva» (173.4.14, 593.31), «E per tot lo consell fon deliberat que complissen tot lo que Tirant demanava. E no restava més *a dir* sinó que ell ordenàs tot lo que volia que fessen» (446.4.13, 1104.35).

Semblants a aquestes construccions són les que presenten l'estructura «preposició (*a, de, per*) + SN + *a* + infinitiu» (anomenada «per sarraïns a preïcar»), que han estat estudiades a la primera part d'aquest treball; exemples:

«e aprenguí dins Barut fer magranes de certs materials compostes, que stan .vi. hores en poder-se ensendre, e com són ençeses bastarien a tot lo món *a cremar*» (10.3.11, 132.4), «E per ço us prech (...) que foragiteu de vosaltres tota temor de morir, e que penseu de bé *a fer* e virtuosament batallar» (340.1.30, 929.18).

8. Com a darrer ús general de la preposició *a* en el *Tirant* cal consignar aquell en què introdueix complements de l'adjectiu indicant una relació d'atribució, finalitat o direcció afectiva:

«l'ermita fon acabada de fer e fon fornida de totes les coses necessàries *a la humana vida*» (27.7.34, 168.14), «e en mig de aquestes quatre estànçies, stava un nan molt diforme *a natura*, e tenia la una mà al cap e l'altra al ventre, e exia-li per lo melich un raig de vi vermel molt fi e special» (55.3.12, 202.31), «O cor endurit *a crueltat*! Jamés s'és volgut inclinar a pietat per moltes supplicacions que li sien stades fetes» (138.9.27, 451.25), «E pensau que-ls grechs vos tinguen per fel *a la pàtria*? Mal feu de haver tal pensament» (154.2.17, 513.20).

Sovint els adjectius complementats per un substantiu o sintagma equivalent mitjançant la preposició *a* es troben en oracions atributives:

«E d'altra part (lo cavaller) deu ésser afable e graciós en totes coses, e comunicable a totes gents de qualsevulla condició que sien» (32.3.39, 174.29), «Senyor e germà meu Tenebrós, los béns, la persona e la nau e tot quant yo tinch és prest a tot lo que vós ordeneu» (100.3.24, 305.16), «Los turchs, fora de tota sperança de victòria, foren axí ardents a morir: reputaven³⁰ ésser victoriosos si fehien morir molts dels crestians, però volien-o ffer —coneixent la veritat e la justícia poca que tenien— ab les llurs mans cruels» (139.2.25, 453.1), «digueren-li (...) que la Viuda Reposada tenia grans basques de cor e cridava grans crits, que stava veïna a la mort (416.2.38, 1056.35).

La preposició «ab»

La preposició *ab*¹ apareix en el *Trant lo Blanch* 4.548 vegades. De les tres preposicions que estudio en el present treball, és l'última en l'índex de freqüència. Contràriament al que s'esdevé amb la preposició *a*, la preposició *ab* és escrita gairebé sempre separada del mot següent.

No presenta variants gràfiques: siguin quins siguin els contextos en què apareix, aquesta preposició manté sempre la forma *ab*:

«*ab* moltes làgremes» (210.4.14, 651.32), «*ab* natural rahó» (226.3.20, 685.27), «*ab* tan disimulades paraules» (258.2.26, 747.32), «*ab* paraules de semblant stil» (456.7.30, 1127.22), «*ab* gran sforç» (184.2.40, 611.33), «*ab* farina» 141.10.1, 463.4), «*ab* aquelles cerimònies» (92.3.21, 289.20), «*ab* una molt lúcida font» (4.4.2, 123.32).

Les formes *am* i *amb*, que es troben en textos contemporanis i anteriors al *Tirant*, no hi són representades.²

30. M. de Riquer esmena aquesta frase de la manera següent: «foren així ardents a morir que reputaven».

1. Per a l'origen i l'evolució històrica d'aquesta preposició, *vid. DCVB i DECLC, s. v. «amb»* (I, 607b, i I, 270a) i l'article de J. GULSOY, *The descendants of Old Catalan and Provençal «Ab» 'with'*, «Revue de Linguistique Romane», xxix (1965), ps. 38-59.

2. Com ja féu observar J. Gulsoy en l'estudi citat a la nota anterior (p. 43, nota 1), els casos de *amb* que apareixen en les edicions del *Tirant* de M. Aguiló i de J. M. Capdevila han d'ésser atribuïts als editors.

La preposició *ab* s'empra, bàsicament,³ per a introduir determinacions circumstancials (amb la idea general d'unió, companyia o contingut, i també amb valors instrumentals, modals i causals) i complements del nom. Es troba també com a règim d'alguns verbs (*confrontar ab*, *mesclar-se ab*, etc.) i formant part de locucions prepositives, conjuntives i adverbials (*ab tot*, *ab tot que*, *ab que*, *ab cor de*, *ab ajuda de*, etc.). Prescindint d'aquests darrers casos, els usos generals de la preposició *ab* en el *Tirant* són els següents:

1. Introdueix determinacions circumstancials amb els valors que s'especifiquen a continuació:

a) Expressa una idea de companyia; en sentit material:

«Senyor, a la porta és vengut hu de aquells grans traydors qui *ab aquel reprovat cavaller vivia de Tirant lo Blanch*» (141.11.9, 463.40), «E yo, anant *amb la majestat vostra*, poria veure e sentir la pràctica e saber de la guerra» (155.5.3, 525.18), «Per què no ve *ab vós* lo meu Ypòlit?» (189.4.3, 618.27), «E més se manifesten les tues bondats e virtuts tant com més honres aquest magnànim senyor, car, de la honor que li fas, ell és molt bé merexedor; e fas més, que honrant a ell honres a tu mateix, com la honor és de tal condició que resta tostemps *ab lo que la fa*» (346.2.7, 943.20);

en sentit moral o immaterial:

«anau *ab la pau de Nostre Senyor*, e tornau-vos-ne dins la vostra ciutat» (21.3.14, 151.33), «yo volguera (que la batalla) fos criminal per ço que yo iqués *ab ma veritat*» (153.3.8, 510.21), «aquests embaxadors vénen *ab la malesa* al davant» (180.1.7, 603.1), «*ab aquest article de fe* vull viure e morir» (233.1.14, 702.12).

b) En algun dels exemples de l'apartat anterior, es pot comprovar que les idees de companyia i de lloc (proximitat espacial) estan, en certa manera, relacionades.⁴ El valor locatiu de la preposició *ab* és més evident en casos com els següents:

3. Cf. DCVB, s. v. «amb» (1, 607b); A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 284, 315, 335 δ, 713-714, 733, 749-750 i 759; F. de B. MOLL, *Gramàtica històrica catalana*, § 508.

4. Cf. A. PAR, *Sintaxi catalana*: «Es vijarés que la noció d'acompanyament

«aquest Kirielayson era molt amat e favorit per lo rey qui era de Frisa, e li avia dat molt de sos béns, e ultra açò lo havia fet visrey de tota la terra. E aquest tenia un altre germà que no era menys afavorit del rey de Apollònia. E lo un germà stava *ab lo un rey* e l'altre stava *ab l'altre*» (80.4.40, 269.34), «com Ciprès de Paternò fo *ab lo Soldà*, mostrà-li lo salconduyt que lo capità dat li havia» (159.7.17, 543.31), «lo senyor emperador ni yo no sabem que ell haja fet negun defalt, per què ell mateix se porta la seguretat, e no li cal tenir tanta temor, car *ab los turchs* la deuria haver tota dexada» (159.9.2, 544.34), «com és de edat de .x. anys, li mostren de cavalcar e de jugar d'esgrima. Com sap bé de açò, posen-lo *ab un ferrer* perquè los braços li tornen asits e forts e sàpien colpejar en les armes com mester ho han» (239.2.42, 723.5).

Aquest valor locatiu de la preposició *ab* es dóna gairebé exclusivament amb noms de persona.⁵ És interessant d'assenyalar, en aquest sentit, els diferents usos del verb *aplegar* 'arribar' en el *Tirant*. Els complements d'aquest verb són introduïts, en general, per la preposició *a* i, en algun cas, per *en*.⁶ Ara bé, en els casos en què el terme del moviment és expressat per un nom de persona o pronom personal, hi apareix la preposició *ab* més sovint que no pas *a* (n'hi ha dos casos amb *a* i quatre amb *ab*); també hi ha la preposició *ab* i no *a*, una vegada, davant el sintagma «la nau»; exemples:

«Com vengué per lo matí, Tirant no véu ninguna de les sues naus, mas trobà's en vista de la nau del Gran Caramany. Com fon quasi lo migdia, ell aplegà *ab la nau*. Envestiren-se la una a l'altra» (164.8.10, 574.20), «Com los metges foren aplegats *ab Tirant*, trobaren-lo en un lit, ab gran dolor que sostenia» (236.7.25, 717.5), «E ferí fort dels

ve enclosa en la de proximitat en l'espai. Y es axís que'ls gramàtics romanistes consideren com a locatius los complements introduïts per 'ab' y que signifiquen 'comunitat en l'acció, aplech, coexistència' (§ 713).

5. *Ibid.*: «Nostra llengua s'es altada extremament d'aquesta preposició *ab*, y es axís que l'ha espandida més qu'altres romàniques ab molts verbs seguits de complements de persona» (§ 714).

6. *Cf.* «E anant parlant de moltes coses, apleguaren *a la ciutat de Pera*» (126.2.30, 402.15), «Aplegats que foren en *Contestinoble*, ixqueren en terra» (154.11.26, 519.40).

sperons, e féu la via de lla hon era lo patge qui'l sperava. E com aplegà *ab ell*, ja portava molt cansat lo seu ginet» (304.7.10, 856.15).⁷

Això mateix s'esdevé amb el verb *arribar*: en l'únic cas en què el complement que indica el terme del moviment és de persona, hi apareix la preposició *ab*:

«E (Diafebus) féu prestament carregar les adzembles, e tots pujaren a cavall a les dues hores de la nit; e partí ell hi lo conestable. (...) Arribats que foren *ab Tirant*, no fon poch lo plaer que pres en llur venguda» (148.2.29. 496.4).

Vegeu més detalls sobre els valors locatius de les preposicions *a*, *ab* i *en* a la primera part d'aquest treball.

c) Expressa la concurrència a una acció:

«Tirant volgué veure e saber per hon escaramuçaven *ab los moros*» (105.6.32, 327.30), «No-l deixà més parlar lo marquès de Sanct Jordi, no podent comportar hojr tals paraules, sinó que sens convidar-se *ab los altres*, que féu principi de un tal parlar» (154.5.42, 516.1), Tirant cascadia era en la cort parlant e çolaçant *ab tots* e *ab lo emperador* e molt més *ab les dames*» (189.16.40, 628.14), «en aquell cars mostraven les sues mans barallar-se *ab la cordonera* del seu brial, descordant-se a gran pressa, mostrant grandíssima congoga» (269.5.1, 780.23).

d) Indica addició:

«Primerament, lo rey elegí .xxv. cavallers, e *ab lo rey* foren .xxvi.» (85.4.22, 284.37), «après agué una molt grossa gúmena e posà-la dins

7. Tot i que es podria dir que en aquests casos el verb *aplegar* té més el sentit de 'reunir-se' que no pas el d' 'arribar', amb la qual cosa es justificaria més fàcilment la presència de la preposició *ab*, la comparació de les frases anteriors amb les que reproduïxo a continuació em fa pensar que es tracta més aviat del segon significat que no pas del primer. D'altra banda, el sentit que té sempre en el *Tirant* aquest verb és el d' 'arribar': «Lavors mès lo cap davall la aygua perquè no fos vist e apleguà *a la nau* hon sta lo timó» (106.1.30, 328.17), «Ypòlit, que-l véu star a peu y en tal punt, acostà's tant que apleguà *a ell* e descavalcà tan prest com pogué» (157.7.11. 534.1).

una barqua ab dos hòmens que voguaven, e *ab ell* foren tres» (106.1.9, 328.5).

Els valors de la preposició *ab* exposats fins aquí, que impliquen una idea d'unió o companyia, idea que és expressada bàsicament per aquesta preposició, són molt freqüents en el *Tirant*.

e) Indica la persona o cosa a la qual es refereix o s'aplica una activitat:

«E stant en aquestes delitoses rahons, vengueren les altres donzelles e la Viuda Reposada, que tenia gran part *ab Carmesina* per la rahó ja dita, que la havia de llet criada, e demanà'ls de què parlaven» (119.9.10, 380.28), «lo emperador rebé sos presoners e parlà molt ab Diafebus demanant-li lo seu capità quina honor los fehia e com los contractava. E Diafebus li recità la pràctica que *ab ells* servada havia» (145.6.37, 482.40), «Tornem a recitar com se comporten los turchs *ab los crestians* qui restats eren en lo camp» (167.4.24, 584.6).

Aquest ús de la preposició *ab*, equivalent de *envers* o *respecte de*, no és gaire freqüent en el *Tirant*.

f) Designa l'objecte material que algú té o duu:

«E lo rey ixqué *ab una roba de brocat sobre brocat carmesí, forrada de erminis*» (44.2.7, 193.10), «stant en tal congosa, totes les donzelles se posaren davant la emperadriu e lavors, sens fer molta remor, Tirant se levà e anà-se'n *ab la pinta que la princessa li donà*» (189.5.28, 619.35), «après la vostra partida, ab multiplicades veus foren los crits e tumult en lo palau, que fon forçat al vell emperador levar-se del lit, e ab furor inestimable, *ab l'espasa en la mà*, volgué cerquar totes les cambres» (241.1.7, 726.29), «E de continent que foren atendats, Tirant pres hun home de peu e, vestit com a moro, tramès-lo a la ciutat de Contestinoble *ab una letra que contenia paraules de semblant stil*» (418.6.9, 1061.11).

Es tracta d'un ús força freqüent en el *Tirant*, relacionat amb la idea general d'unió, companyia o contingut que expressa la preposició *ab*.

g) Denota, en alguns casos, la simultaneïtat, la coincidència temporal de dos actes:

«E donà-li lo libre *ab lo comiat* ensemps» (39.2.39, 185.16), «Acabant la reyna la sua humil supplicació, soptosam[en]t, *ab un gran tro*, se obrí la porta de la roca» (54.2.27, 201.4), «e aquest bon voler que tinch *ab la capita* ho prenguí e *ab la mortalla* ho dexaré» (277.2.29, 790.20).

b) Expressa la causa (i de vegades la simultaneïtat alhora):

«E *ab la gran pressa del foch* e *ab lo gran dupte que tenien dels crestians* que no vinguessen per ferir sobre ells, tots fugien» (141.8.34, 462.5), «Dix-li l'emperador: —Capità, e com sou caygut axí? —E Tirant li dix: —Senyor, a mi paregué que lo meu rocí se dolia; abaxí'm hun poch per veure lo seu mal, e *ab lo pes de l'arnès* és-se trencat lo gambal» (163.8.17, 565.30), «Tirant se alegrà hun poch *ab les burles de Plaerdemavida*» (214.3.16, 656.26), «E los dos, *ab la dolor e la ira que tenien*, sforçaren l'ànimo» (343.4.26, 937.27).

No és gaire freqüent la preposició *ab* amb aquest significat; en general, hi apareix *per* i, en alguns casos aïllats, *a* i *en* (vegeu els apartats *l* i *m*, respectivament, de les dues darreres preposicions).

i) Indica l'instrument o el mitjà:

«*ab les dents* mordé'l en la galta tan ferament que mort lo féu caure en terra» (68.4.33, 235.32), «E açò *ab tota veritat* ho provaré *ab dits de la Santa Scriptura*, e no res menys *ab los .iiii. evangelistes*, quít mentir no podien» (173.2.25, 592.18), «Com la princesa se véu en tan stret pas, que Tirant despullat se era més al seu costat e treballava *ab la artelleria* per entrar en lo castell, y ella vehent que per força d'armes no-l podia defendre, pensà si *ab les armes de les dones* si-l poria fer stalvi» (280.2.28, 796.2), «*ab vergues de ferre* sia tant e tan longament batut fins que *ab la boqua* bese la terra generosa de la nostra província» (349.1.23, 947.16).

j) Indica el vehicle:

«anaren fins al port d'Antona, hon trobaren allí totes les fustes e navilis *ab què* eren venguts» (25.4.3, 160.12), «*ab carros e ab adzembles* portaren-los a la ciutat» (96.2.21, 292.1), «Aquestes rahons vengueren a notícia de Tirant, e *ab la sua galera* se acostà a la nau del rey» (114.2.39, 362.36), «e *ab barca* pujarà fins al castell de Malvehí» (293.2.16, 830.8).

Els dos darrers valors de *ab* (medials o instrumentals) són molt freqüents en el *Tirant*; com ja s'ha vist, en algun cas la preposició *a* també expressa aquest valor (apartat *k* de la preposició *a*).

k) Expressa la manera, les circumstàncies modals d'una acció:

«la sancta dona Judich *ab ànimo viril* gosà matar Olofernes» (P.2.34, 115.32), «E prestament isqueren los qui eren stats elets, *ab tot aquell orde damunt mencionat*» (14.4.6, 138.37), «Muyra lo traýdor que *ab cautela e ab decepció* és entrat en aquesta cambra» (262.3.26, 756.20), «en la companyia de aquelles mores ve una donzella moft graciosa qui parla molt bé l'algemia *ab molta gràcia*» (350.5.4, 955.22).

Aquest valor de *ab*, bastant freqüent en el *Tirant*, és compartit per les preposicions *a* i *en* (vegeu els apartats *j* i *i*, respectivament, d'aquestes dues preposicions).

l) Indica, en alguns casos, contacte:

«Lo cavaller qui en terra estava sentí que Tirant li tenia los genolls endret dels pits; voltà tot lo cors e lo arnès de Tirant *ab lo arnès de l'altre* aleneguà, que Tirant no-s pogué tenir e caygué a l'altra part» (73.3.40, 256.1), «e prengueren bigues e peguaren-les unes *ab altres* clavades ab grossos claus» (140.4.37, 455.37), «E per sguart de aquesta gràcia que-m faràs, yo-t profir de donar-te la entrada de la ciutat de Tremicèn, per ço com tinch de la casa mia una porta que-s té *ab lo mur de la dita ciutat*» (310.2.37, 869.4).

m) Amb el verb *recaptar* es troba, en dos casos, la preposició *ab* expressant una idea de procedència: introdueix el complement que indica la persona de la qual es recapta alguna cosa ('recaptar gràcia per a algú *ab algú*'); en un altre cas, hi apareix la preposició *de*:

«Anà prestament a la cambra de la reyna, agenollà's davant ella e besà-li moltes veguades les mans supplicant-la li recaptàs gràcia *ab lo senyor rey* li deixàs fer armes» (57.2.15, 206.23), «diràs tres pater-nostres e tres avemaries en reverència dels tres reys d'Orient que'ls plàcia voler-te recaptar gràcia *ab lo gloriós Déu Jesús e ab la sua sacratíssima mare*, que axí com ells foren guiats e guardats (...) sies liberada de vergonya e infàmia» (260.5.2, 753.27); «Com los grans senyors del camp de Tirant recaptaren gràcia per Abdallà *del capità*» (144.1.2, 478.2).

No hi ha en el *Tirant* altres exemples d'aquest ús de la preposició *ab*. D'altra banda, tots els exemples que donen el DCVB i el DECLC porten aquest complement introduït per *de*.⁸

n) En alguns casos, seguida sempre de *tot* (*ab tot*), té un valor adversatiu, equivalent de *malgrat*; es troba aquest ús en els sintagmes següents: «ab tot son dol», «ab tot son / lo mal», «ab tot lo cansament», «ab tot açò» i «ab tot axò». Exemples:

«Com Tirant fon en terra, molt hagué a fer de poder-se levar per ço com lo cavall tenia sobre la cama. *Ab tot açò*, ell féu tan gran sforç de si, que ell se levà de peus» (157.6.27, 533.23), «Tirant se féu dar tinta e paper, e ab la dolor gran que en la cama sentia no podia tan bé com volguera scriure, però *ab tot lo mal*, en lo blanch paper pintà les següents enamorades paraules» (242.2.19, 728.31), «E retraent-se, pujaren-se'n en un mont, e los crestians los dexaren de bon grat anar perquè tenien desig de repòs; però encara, *ab tot lo cansament*, los seguiren fins que foren pujats en lo mont; e axò feren per mostrar més clara la victòria» (344.3.30, 940.21).

2. En algun cas, la preposició *ab* introdueix l'atribut:

«Aprés ixqué la bandera de la divisa de l'emperador, la qual era *ab lo camper blau*, ab la torre de Babilònia tota de argent, ficada una

8. Cf. DCVB, s. v. «recaptar» (ix, 216a), i DECLC, s. v. «captar» (ii, 538a). Només al DCECH (J. COROMINES, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* [Madrid 1980]) trobo un exemple paral·lel als del *Tirant*, en castellà però d'autor valencià (J. TIMONEDA, *Patrañuelo*): «recaudó con su padre que lo mandase a su marido» (DCECH, s. v. «recaudar», iv, 818a).

espasa dins la dita torre, ab un braç tot armat qui tenia la espasa per lo mantí, ab un mot de letres de or qui dehien: “Mia és la ventura”» (132.2.20, 420.31), «de altra part, veig que amor no és certa ni *ab fermetat* en los strangers» (258.1.14, 747.12).

3. En dos casos, amb el verb *acompanyar*, introdueix el complement agent de la veu passiva:

«Donchs, atribulada de mi, què desige ni puch desijar sinó la mort, qui dóna fi a tots los mals e repòs a les penes e treballs de aquest miserable de món e ple de misèries, e seria *acompanyada ab aquelles persones que yo més amava e desijava habitar?*» (319.1.20, 889.28), «Per què suplich, senyora, a la senyoria vostra vos plàcia rebre lo sanct bapisme de la sancta e verdadera ley crestiana, si voleu *ab Déu ésser acompanyada*» (325.2.20, 902.29).

En tots els altres casos en què aquest verb és conjugat en passiva (7 casos), el complement agent va introduït per la preposició *de*. Els dos casos amb *ab* poden explicar-se per l'associació que es fa entre aquesta preposició i la idea de 'companyia' i per parallelisme amb frases com les següents (tot i que, també en frases d'aquest tipus, hi predomina la preposició *de*):

«e venia *acompanyat ab tots los del seu stat*» (52.3.12, 198.33), «Com lo duch e Tirant foren aplegats, dexaren la princessa bé *acompanyada ab Diafebus* e d'altres cavallers» (161.7.15, 550.10).

4. Introdueix complements del nom, expressant també una idea general d'unió, companyia o contingut:

a) Casos generals:

«e primerament lo posà en una tenda hon havia .iiii. cavalls çaçilians molt grans e bells *ab les selles açerades e les brides totes daurades*» (68.10.41, 240.6), «qualsevulla cavaller o cavallers qui vendran per tocar aquests scuts hajen a portar un scut *ab les armes pintades de aquell cavaller qui volrà fer les armes*» (71b.3.13, 246.19), «Certament vos dich que, si yo fos dona e trobàs algú *ab aquesta gentil calitat* e conegués en ell ésser home dispost e de antich linatge, yo deixaria

de amar a tots los altres e amaria un tal com aquest» (100.9.8, 309.1), «Com Tirant fon del tot armat, mirà la camisa, que era tota de fil de seda *ab grans listes de grana molt amples*, e en les listes hi havia brodades àncores de nau» (132.6.36, 423.30).

b) Cal considerar a part la frase següent:

«lo primer fon Joseph *ab Arimatia*, qui levà de la creu a Jesucrist e-l posà en lo moniment» (37.2.11, 182.11),

en la qual *ab* no és la preposició catalana provinent d'APUD de què aquí tractem, sinó que és la preposició llatina AB, que indica 'origen', 'procedència'. Aquest personatge —Josep d'Arimatea— era famós a l'Edat Mitjana gràcies a la novellística del cicle del Graal, fet que explica que en el *Tirant* se'l situï entre els més grans cavallers del món; el seu nom generalment és escrit, en l'esmentada tradició literària, amb la preposició llatina aglutinada al nom de procedència, formant una unitat lexicalitzada: «Josep Abarimatia».⁹

5. Sovint es troba en el *Tirant* la preposició *ab* amb un valor proper al de la conjunció copulativa *e*:

«cascun dia lo rey *ab* tots los stats anaven a veure a Tirant, fins que agué cobrada la primera sanitat» (67.9.17, 232.24), «(lo capità) sabé noves com lo emperador devia partir *ab* tots los barons de Sicília per pendre moltes viles e castells» (159.7.36, 544.3), «E après (Diafebus) anà a la cambra hon era Stephanía *ab* les altres dames» (161.13.34, 554.37), «ells conquistaran a ta muller *ab* tot l'imperi» (357.3.33, 967.37), «E fet lo jurament, donaren la benedicció a l'emperador *ab* la emperadriu, e après a totes les altres nòvies» (483.4.26, 1181.13).¹⁰

9. Així el transcriuen M. de Riquer (182.11) i J. M. Capdevila, bé que aquest darrer editor esmena el text de la manera següent: «Josep d'Abarimatia» (I, 122).

10. En una frase d'aquest tipus es dona un altre cas de contacte de dues preposicions febles, *ab* i *de*: «Aprés que tots hagueren bé sopat, Tirant féu cavalcar a tots los seus *ab d'altres*, qui eren en nombre de .xx. mília lançes» (133.4.21, 427.3). L'aparició de la preposició *amb* davant el sintagma *d'altres* no és rara en el català actual. En el *Tirant*, en canvi, només hi ha aquest cas; en tots els altres casos, aquesta estructura hi apareix sense la preposició *de*: «*ab* altres».

En el *Tirant*, quan els sintagmes d'aquest tipus estan relacionats amb el subjecte i precedeixen el verb, aquest va, en la major part dels casos, en plural:¹¹

«E l'ermità *ab* altres anaren a la torre hon stava pres lo duch» (14.4.35, 139.17), «*Tirant ab los altres ixquem-li* a l'encontre» (84.4.24, 282.5), «e la senyora princessa *ab les altres dames se'n gloriejeren* de la forma de aquest acte com és stat fet» (141.9.38, 462.40), «jugant *ab vostra altesa*, puix les mies mans bastar no y pogueren, *la cama ab lo peu hi hagueren a suplir*, e la mia cama entre les vostres cuxes» (189.17.23, 628.31), «mitjançant lo adjutori divinal, no passarà hun mes que *lo duch de Macedònia ab tots los altres seran* fora de la presó» (444.1.19, 1098.32).

Hí ha casos, però, en què el verb es manté en singular:

«*lo rey ab los altres grans senyors entrà* en la gran sala» (26.5.37, 163.25), «Aquella nit *Tirant ab los seus féu guayta* envers lo port» (105.4.24, 326.9), «La hora assignada, *lo rey ab tots sos capitans fon* davant la ciutat de Tremicèn» (310.6.38, 871.40).

El fet que en aquesta mena de frases sovint es faci la concordança en plural ha dut alguns autors a considerar que *ab* fa unes vegades una funció prepositiva i altres vegades una funció conjuntiva. Així, A. Par, en tractar de la coordinació de diversos noms en funció de subjecte, afirma que aquesta coordinació pot fer-se, entre altres partícules copulatives, amb «la partícula 'ab': tot radica ací que 'ab' sigui preposició o hagi devallat ja a mera conjunció. En lo primer cas, lo segon nom qu'ella introdueix, no es als sinó un complement del primer, en guisa qu'aquest es solament lo subjecte, y'l verb en conseqüència va en sin-

11. Aquest tipus de concordança es donava ja en llatí: «*La concordancia del verbo con el sujeto [en els textos llatins medievals] no se aparta en general de las normas clásicas. Hay que señalar únicamente la concordancia del verbo en plural con varios sujetos lógicos unidos por medio de la preposición cum. Este tipo de concordancia no es desconocido por los escritores clásicos. [...] En España, empero, esta construcción adquiere un especial incremento que puede observarse ya en las inscripciones. [...] Persiste, asimismo, en la lengua románica*» (J. BASTARDAS, *Particularidades sintácticas del latín medieval (Cartularios españoles de los siglos VIII al XI)* [Barcelona 1953], p. 9).

gular. [...] Quan es vera conjunció equivalent a 'y', lo verb va en plural».¹²

Segons aquesta interpretació, hauríem d'assignar dues funcions sintàctiques diferents als sintagmes introduïts per *ab* de les frases següents, ja que en un cas el verb hi concorda en singular i en l'altre en plural:

«vengué *Tirant* e ferí en la una part *ab la mytat de la gent*, e lo duch de Pera *ab l'altra gent feriren* a l'altra part» (133.9.26, 430.27).

De la mateixa manera, caldria considerar que tenen estructures distintes frases com les següents, que únicament difereixen, quant a la part que ara ens interessa, en la concordança del verb:

«de continent que la reyna fon venguda, *lo rey ab tot son consell bordenà* e volgué que la comtesa de Varoÿch la tingués en custòdia» (57.3.27, 207.22) i «*lo rey ab tot lo consell bordenaren* que li fossen tramesos .xxx. carros carreguats de les millors joyes» (27.4.9, 165.35); «Com fon hora de sopar, *Tirant ab los seus anà* a la sua posada» (214.3.39, 657.2) i «Com agueren dat fi a les dançes, *lo rey ab tots los stats anam* a veure totes les liçes» (52.2.33, 198.20).

I, d'altra banda, aquesta explicació no abraça casos com els següents, en els quals el sintagma introduït per *ab* manté la mateixa relació amb el subjecte que en els exemples anteriors, però va darrere del verb:

«La infanta manà que *vengués Stephania ab altres donzelles* per tenir companyia ha Diafebus» (119.11.13, 382.9), «Aprés que *Tirant* fon dinat, *se dinà l'emperador ab tots los altres*» (282.3.6, 801.9), «*Tirant* pujà *ab lo emperador* a la cambra de la emperadriu» (126.3.33, 403.3), «(lo duch de Macedònia) *anà ab tota la gent* fins a la flamayra» (131.2.24, 417.13).

12. *Sintaxi catalana*, § 335 δ. Això mateix s'afirma, amb altres paraules, a REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (Comisión de Gramática), *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española* (Madrid 1973), referit a la preposició castellana *con* (p. 501). La interpretació d'A. M. Badia, en canvi, no és tan categòrica: «Señalamos aquí un uso conjuntivo de la preposición amb *o*, por lo menos, una construcción en la cual el significado fundamental de compañía que tiene esta preposición, la aproxima notablemente a la conjunción copulativa *i*» (A. M. BADIA, *Gramática catalana*, § 243.3).

Malgrat que la delimitació de les preposicions i de les conjuncions no és una qüestió senzilla ni clara, no sembla que pugui afirmar-se que la funció de *ab* en aquestes frases sigui diversa amb l'argument que en uns casos hi ha concordança en plural i en uns altres en singular. En els casos en què hi ha concordança en plural, es tracta d'una concordança *ad sensum* i, per això, només es dona quan el sintagma introduït per *ab* precedeix el verb i, encara, amb vacil·lacions (com és normal, d'altra banda, en tots els casos de concordança *ad sensum*). Vegeu aquests altres exemples que il·lustren les vacil·lacions en la concordança de què parlem:

«Aprés que:s foren reposats, lo rey ab tota la companyia *partí e feren* la via de Palerm hon la reyna stava» (109.3.19, 340.34), «Com lo Mestre de Rodes ab tota la Religió *fon deliurada* per un cavaller de l'orde» (99.1.2, 300.11).

Si bé sembla clar, doncs, que *ab* estableix en tots aquests casos un mateix tipus de relació, presenta més dificultats determinar de quin tipus de relació es tracta i quina funció fa en la frase el sintagma que *ab* introdueix. Els autors que s'han ocupat d'aquesta qüestió ho fan indirectament (en estudiar la concordança entre subjecte i verb) i només es fixen en el cas en què el sintagma introduït per *ab* precedeix el verb: per als qui consideren que *ab* fa funció conjuntiva quan el verb concorda en plural i funció prepositiva quan el verb concorda en singular, el sintagma introduït per *ab* és un element coordinat en funció de subjecte, en el primer cas, i un complement del nucli del subjecte, en el segon;¹³ per als qui no fan distinció entre els dos casos (concordança en singular i concordança en plural), el sintagma introduït per *ab* fa la funció de complement del subjecte;¹⁴ hi ha altres autors, finalment, que no precisen de quin tipus de relació es tracta.¹⁵ Em sembla, però, que

13. Cf. A. PAR, citació reproduïda anteriorment; S. GILI, *Curso Superior de Sintaxis Española* (Barcelona 1961), § 200.

14. Cf. J. ALCINA i J. M. BLECUA, *Gramática española* (Barcelona 1975): «un nombre incrementado por otro con la preposición con puede emplear la concordanza en plural» (p. 931); «incrementado» significa, en aquesta obra, 'determinat', 'complementat'.

15. Cf. A. BELLO i R. J. CUERVO, *Gramática de la lengua castellana* (Buenos Aires 1977¹⁰): «si un sustantivo singular está ligado inmediatamente a otro por

a la vista de tots els exemples presentats cal considerar la qüestió més àmpliament i tenir-hi en compte diversos fets.

En primer lloc, que es troben sintagmes d'aquest tipus en les situacions següents:¹⁶

a) amb el sintagma nominal introduït per *ab* relacionat amb el subjecte:

- SN + *ab* SN + V («lo rey ab tots los stats anaven»)
 SN + V + *ab* SN («lo emperador devia partir ab los barons»)
 V + SN + *ab* SN («hon era Stephania ab les altres dames»)

b) amb el sintagma nominal introduït per *ab* relacionat amb el complement directe o amb l'indirecte:

- SN + V + (*a*) SN + *ab* SN («conquistaran a ta muller ab tot l'imperi»)
 SN + V + SN + *a* SN + *ab* SN («donaren la benedicció a l'emperador ab la emperadriu»)

En segon lloc, que, si el sintagma en qüestió és un complement del nom, com afirmen els gramàtics citats, es tracta d'un tipus de complement nominal peculiar, amb una gran autonomia quant a l'ordre de col·locació.

En tercer lloc, que no sembla, almenys en alguns casos, que hi hagi gaire diferència entre aquests sintagmes i els complements circumstancials de companyia. Compareu, per exemple, les frases anteriors amb la següent, en la qual el sintagma en cursiva ha d'ésser considerat com a complement circumstancial pel fet que està coordinat amb un altre complement circumstancial inqüestionable:

«(Pompeu) partí's de sa terra ab honor inestimable e *ab gent d'armes molt eleta*» (355.3.2, 962.35).

medio de con [...] deben considerarse todos ellos como sujetos, y regir el plural del verbo» (§ 838).

16. *Vid.* exemples concrets a la p. 48.

És cert, això no obstant, que en la major part dels casos considerats com a complements circumstancials de companyia no és possible la commutació de *ab* per *e* i que, utilitzant un criteri semàntic, la participació dels individus designats pels sintagmes introduïts per *ab* en l'acció, bé com a subjectes bé com a objectes, no és tan clara com en els casos que aquí considerem.

En quart lloc, que la complementació d'aquests sintagmes sembla tenir un caràcter verbal i nominal alhora, paral·lel, en certa manera, al dels complements predicatius.

Finalment, que *ab* i *e* s'utilitzen, de vegades, en contextos equivalents; per exemple:

«Com Tirant fon en sa posada, descalsà's les calses e sabates; e aquella calça e çabata ab què havia tocat a la princesa davall les faldes, féu-la molt ricament brodar (...). E lo dia del rench se calsà la calsa e la çabata» (189.7.17, 621.8), «totes aquestes festes no ha portat, per molt que's sia abillat, sinó aquelles calses. No sé quin és lo seu significat; molt me plauria saber-ho. E si lo moro li banya solament lo peu e porta la calsa ab la çabata brodada, no serà menys de la sua boca no surta alguna paraula per hon porem conèixer si-u fa per amor o si-u fa per desesperació» (202.3.1, 643.10); «E com lo rey entrà e la infanta (los cavallers) no-s mogueren gens» (52.2.4, 198.1), «Lo rey Scariano, no tenint-se allí per segur, delliberà dexar tota la més gent dins la ciutat per guardar-la, e ell partí ab la filla del rey de Tremicèn» (310.7.10, 872.8).

Tots aquests fets demostren que les relacions que estableix la preposició *ab* són complexes i que han estat poc estudiades. Per la meua part, no puc aprofundir ara més en aquesta qüestió (que no és, d'altra banda, essencial per als propòsits d'aquest treball), aprofundiment que comportaria l'examen de molts més casos, tant de la llengua antiga com de la llengua moderna. Tanmateix, els exemples adduïts del *Tirant* i la consideració dels fets que he exposat poden contribuir a l'esclariment d'aquesta qüestió.

La preposició «en»

La preposició *en*¹ apareix en el *Tirant* 7.994 vegades, sempre amb la mateixa forma gràfica. Igual com la preposició *ab*, aquesta preposició és escrita gairebé sempre, a l'edició prínceps, separada del mot següent.

La preposició *en* s'usa, fonamentalment,² per a introduir determinacions circumstancials (de lloc, de temps, de manera i de matèria, bàsicament) i complements del nom i de l'adjectiu; en alguns casos és emprada per a expressar relacions que correspondrien a la preposició *a* (complement indirecte). Es troba, a més, sovint com a règim de verbs preposicionals (*pensar en*, *confiar en*, etc.), no només davant substantius, sinó també davant infinitius, i formant part de locucions prepositives (*junt en*, *en dret de*, etc.), conjuntives (*en tant que*) i adverbials (*en açò*, *en special*, etc.). Deixant de banda aquests darrers usos, els valors generals que presenta la preposició *en* en el *Tirant* són els següents:

1. Introdueix determinacions circumstancials amb significacions diverses:

a) Expressa el lloc on és o on s'esdevé alguna cosa; en sentit material:

«Aquest era un cavaller fortíssim, qui en sa viril joventut havia sperimentada molt la sua nobla persona en l'exercici de les armes, seguint guerres axí *en mar* com *en terra*» (2.1.17, 118.10), «E la infanta era a dos jornades de allí, *en una ciutat qui és nomenada Conturberí*» (39.3.39, 186.4), «*Tirant en lo braç* portava una petita acha ab un cordó de seda, hi *en la mà* portava una petita bandera» (157.2.37, 531.1), «e havia *en la dita vall* tres castells» (301.6.17, 849.17);

en sentit figurat:

1. Per a l'origen i l'evolució històrica d'aquesta preposició, *vid.* DCVB i DECLC, s. v. «en» (IV, 818a, i III, 308a).

2. Cf. DCVB, s. v. «en» (IV, 818a); P. FABRA, *Gramàtica de la lengua catalana*, § 132, 133, 135 i 142; A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 287, 448, 701-702, 727-728, 744, 755, 762, 823 i 844; F. de B. MOLL, *Gramàtica històrica catalana*, § 506, i 507; R. LAPESA, *Los casos latinos: restos sintácticos y sustitutos en español*, § 11 i 12.

«(lo cavaller) entrà dins la sglésia ab ànimo molt sforçat, agenollà's davant l'altar de la Mare de Déu, senyora nostra, e féu aquí oració. Estant *en la oració*, véu venir molts turchs qui anaven per desfer l'altar major» (33.3.27, 176.23), «rahó natural no basta en provar los secrets divinals qui són *en la santa ley crestiana*» (210.3.1, 650.34), «no deu ésser donat càrrech algú a la fortuna cega, segons diu aquell savi Cató *en les sues doctrines*» (376.2.29, 993.22), «E aquells qui-s trobaren *en aquell robo* foren rics per tota lur vida» (448.5.26, 1109.39).

En algun cas, expressa una idea de proximitat immediata:

«Tirant féu seure los embaxaidors *en una taula*, e los presoners que-ls havia dats *en una altra taula més baixa* a la part sinistra» (137.5.36, 445.22).

En altres casos, *en*, expressant situació en un lloc, és equivalent a *dins*; és a dir, indica situació en un punt no superficial, interior, d'un espai limitat; això es pot comprovar comparant parelles de frases com les següents:

«aquell cavaller ançia (...) stava dins la nau tancat *en una cambra* plorant sa desventura» (74.5.2, 259.15); «Aquest cavaller qui és açí restà tancat *dins una cambra* perquè Tirant lo'n preguà molt» (72.2.15, 252.11); «E en la nit se reculliren *en l'altre castell*» (304.3.35, 853.40), «lo rey moro (...) fugí e recullí's *dins un castell* que havia pres» (12.2.7, 135.25); «e aquesta li lançà aygua-ros sobre la cara e posà-li lo dit *en la orella* tocant-li la nafra que-y tenia» (399.2.15, 1024.13), «E cascuna volta que ell se smortia ni perdia lo sentiment, tocant-lo ab lo dit *dins la orella*, prestament ell cobrava lo natural recort» (360.2.1, 971.14).³

b) Amb la idea de situació, la preposició *en* de vegades introdueix pronoms personals. Es tracta d'un valor locatiu en sentit figurat, equivalent, en alguns casos, a *dins*, a *l'interior de*:⁴

3. En algun cas, es troben aquestes dues preposicions juntes formant la locució *dins en*: «yo dech anar armat après d'ells fins sien *dins en* l'altra sepultura» (78.1.38, 265.3), «Tirant véu *dins en* alta mar venir una nau» (100.13.16, 311.32), «Lansar-voss an *dins en* l'infern, e en companya vostra la Viuda Reposada» (254.2.21, 742.30).

4. Cf. A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 702, IB γ .

«ja amor obra més *en mi* que no volria» (175.1.11, 595.11), «augmenta *en mi* lo hús de rahó» (231.1.9, 697.21), «aquell qui conegués les tantes singulars perfeccions que *en vós* tinch conegudes» (243.1.14, 729.9), «après lo cars, jamés traure ni apartar poguí del meu ànimo la miserable gelosia qui *en mi* havia presa posada del negre ortolà» (295.3.14, 834.10).

Sovint es tracta de construccions del tipus «pendre en si», «tenir / haver en si», en les quals el sentit locatiu queda molt desdibuïxat:

«Lo comte, qui véu plorar la mare e lo fill, pres *en si* molt gran congoxa» (3.3.37, 121.1), «Entrà dins la liça armat axí com se partanyia, ab gran sforç que *en si* mostrava, ab acha, spasa e dagua» (59.5.33, 214.2), «La princessa, qui véu que-s burlava de Tirant, preshi molt gran enug *en si* mateixa» (269.3.34, 779.23), «Com l'emperador sabé que lo seu capità Tirant era arribat al port (...), tingué *en si* alegria inestimable» (446.5.24, 1105.30).

En un tercer tipus de frases, la preposició indica que l'acció (*dir*, *pensar*, etc.) es realitza sense transcendir a l'exterior; equival a *entre*:⁵

«deja *en mi* mateix: Si algun mal té, ella m'o trametrà a dir» (174.2.28, 594.29), «Com Ypòlit sabé que la emperadriu se n'era tornada en la sua cambra, havent vergonya e temor del gran atreviment que agut havia, penedís *en si*» (249.3.1, 736.23), «Hoynt Plaerdemavida les lamentacions de Tirant, hun poch spay primer aturà *en si*. E après, desijant la vida, lo delit, aumentar a Tirant, de semblants paraules li féu present» (276.2.35, 789.38), «Tirant pensà hun poch *en si* e véu lo preposít de la reyna que tenia en fer-se crestiana» (324.3.39, 901.31).

c) Indica la direcció devers un lloc, tant si hi ha moviment material d'acostament com si no n'hi ha:

5. El DCVB només assigna aquest valor a *entre* (v, 71a); J. COROMINES, per la seva banda, diu que «hi ha exs. antics de *dir* o *pensar entre si*» (DECLC, s. v. «entre», III, 397b); A. PAR també dóna un exemple d'aquesta construcció amb *entre* (A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 712B. En cap d'aquests tres textos no es parla de *en* amb aquest significat; en el *Tirant*, en canvi, és molt més freqüent *en* (20 casos) que *entre* (4 casos).

«E ab aquell artifici (la nau) fon restaurada, que jamés una pedra hi pogué entrar, ans axí com la pedra donava en les cordes sortia *en mar*» (100.6.17, 307.11), «la emperadriu me dix anit: “Stephania, tu ames.” Yo torní roja e vergonyosa, e abaxí los meus ulls *en la mia falda*» (218.6.7, 666.37), «E los senyals per conèixer aquests (juheus) són que jamés vos poden mirar *en la cara* de ferm (...)» (310.5.32, 871.8), «Lo animós rey de Tremicèn, mirant la sua gent qui anava a total destrucció, com a desesperat corria *en aquella part* hon los crestians destrohien lurs enemichs» (394.4.6, 1017.40).

d) Introdueix l'adverbi indicador de la direcció del moviment, sovint en correlació amb *de*:

«féu fer crida que tots quants fossen de *.xi. anys en sus e de .lxx. en avall*, sots pena de la vida, tots l'aguessen a seguir» (20.1.36, 149.21), «e stava admirat encara de les celles, que paria fossen fetes de pinzell, levades un poch *en alt*» (119.14.24, 384.19).

e) Indica el terme final d'un moviment, en sentit propi i en sentit figurat:

«E havent visitats tots los altres sanctuaris qui són en Hierusalem e tornat *en Alexandria*, recullí's en una nau e passà *en Venècia*» (4.3.12, 123.13), «Tirant, qui stava armat a la proha, saltà *en la aygua*» (113.2.40, 359.17), «arribaren *en una gran planícia qui era nomenada Vallbona*» (132.1.32, 420.16), «La absència vostra és stada guiatge segur als enemichs, e la mort qui sdevenir vos podia era passatge segur que prestament *en la eterna vida* nos trespostava» (396.1.15, 1020.8).

f) També es troba la preposició *en*, amb els dos darrers valors indicats (direcció i terme final d'un moviment, en sentit propi o figurat), en correlació amb la preposició *de*, que expressa el punt de partida:

«Per què dich yo aquestes coses? Per ço co[m] veg anar aquest miserable de món rodant *de mal en pijor*» (192.2.25, 635.11), «Com se despertaren, sentiren-se tots frets; levaren-se e mudaven pedres *de hun loch en altre* per scalfar-se» (299.9.7, 844.6), «(la fortuna) no exalça ni dóna de sos falsos dons sinó a aquells qui *d'alt loch de les honors molt insignes* fa caure *en bassa de dolor*» (355.3.28, 963.11), «Tirant

és passat *de aquesta present vida en l'altra* e ha pagat son deute a natura» (472.3.24, 1154.17).

- g) Denota el temps dins el qual o durant el qual s'esdevé l'acció:

«és deguda cosa e de bona consuetut que los hòmens de honor *en gran joventut* deuen principiari les armes, car *en aquella edat* aprenen molt millor que ls altres» (21.1.15, 150.26), «E aquesta malaltia no t penses que vinga sovint, segons diu lo gran philòsof Galièn, metge molt subtil, que no ve sinó una vegada *en vida*» (162.6.3, 560.30), «*en la qual hora* yo mostrí tenir cor de carn de cavaller» (167.2.23, 582.19), «E com (los bous) fogiran, los moros iran detràs ells per recobrar-los, e *en aquell punt* me par que serà hora de ferir en lo camp sobre ells» (339.4.17, 928.19).

En un cas, amb aquest significat, apareixen seguides les preposicions *en i per*:

«O sacratíssima Trinitat gloriosa! Ador-te genolls ficats, besant aquesta terra, que axí com aquell qui sou un Déu, un Senyor, un Creador, del qual rebem tots benefici, que t sia dada honor, glòria e benedictió ara e *en per tostemps*, amén» (83.2.3, 279.3).

Ja ha estat comentada anteriorment la raresa de fenòmens com aquest, en què es troben juntes dues preposicions febles. En frases d'aquest tipus, la preposició que s'empra generalment en el *Tirant és per* (i també *per a*), que indica un temps de certa durada, no concretat a un moment.⁶ L'aparició de *en* en aquest cas s'explica, probablement, per contagi d'expressions del tipus: «ara e en la hora de la mia mort» (476.2.19, 1162.8).

- h) Expressa en quant de temps s'acompleix una acció perfectiva:

«lo confortat rey de Anglaterra donà lisènsia a l'hermità que anàs a fer les magranes, les quals *en poch dies* foren fetes» (12.1.6, 134.34), «ixqueren del port ab molt bon temps, e agueren lo vent molt pròsper,

6. Cf.: «Verge digna, no-m desenhars en negun temps, perquè pugua loar e beneir lo teu gloriós fill e a tu *per tostemps*. Amén» (83.3.3, 279.26).

que *en .iiii. dies* passaren lo golf de Venècia» (104.3.20, 320.32), «Tot quant fas és no res si ans de totes coses no prens lo rey de Tremicèn, car hagut aquell *en dos dies* seràs senyor de tot lo regne» (309.8.6, 867.36), «Jermà senyor, yo stich ja en orde de tot lo que he mester, ja recullits los cavalls e los arnesos e tota la més gent; no resta sinó recullir la cavalleria, que *en dos hores* seran recullits tots» (408.4.17, 1038.21).

En la major part dels valors locatius i temporals exposats fins aquí, la preposició *en* alterna, en el *Tirant*, amb la preposició *a*. Els únics usos exclusius de *en* són el *b*, amb pronoms personals, el *d*, amb adverbis indicadors de la direcció del moviment, i l'*h*, que expressa en quant de temps s'acompleix una acció.

De tots els valors que té la preposició *en* en el *Tirant*, els locatius són els més freqüents.

i) Té un valor modal:

«En açò lo rey se levà *en peus*» (14.3.32, 138.28), «yo l'amava *en strem grau*» (216.2.17, 660.11), «Com Tirant se fon dinat, posà *en orde* tot lo que mester havia per a sa partida» (292.5.31, 828.15), «E suplich a la magestat vostra que vullau fer guardar molt diligentment la ciutat e star *en contínua vigilació*» (419.2.18, 1062.4).

Es tracta d'un ús força freqüent en el *Tirant*, que és compartit amb les preposicions *ab* i *a* (vegeu els apartats *k* i *j*, respectivament, d'aquestes dues preposicions).

j) En correlació amb *de*, denota distribució, repetició:

«Aprés apleguaren tots los stats *de hu en hu*, e preguaren-los se volguessen dar» (53.2.24, 200.14), «Só content que porten totes les armes offensives e defensives en mig de aquella praderia, e ells mateix les hi porten, no tots justats, mas de *.c. en cent*» (142.2.24, 467.7), «los mals sperits qui ací són me trocegen los ossos e la carn, e *de troç en troç* la lançen per l'ayre» (234.4.5, 709.18), «E com aquest albanès venia la tanda de la sua guayta, havia comprades algunes lepolies e convidava a tots aquells qui eren de la sua guayta a menjar e a beure; e venia-li la sua tanda *de .v. en .v. dies*» (315.3.40, 881.35).

k) Indica la matèria o assumpte de què es tracta, bé en sentit propi bé en sentit figurat:

«Com lo sol resplandeix entre los altres planetes, axí resplandeix aquest (cavaller) *en singularitat de cavalleria* entre ls altres cavallers del món, apellat Tirant lo Blanch» (D.2.6, 113.9), «Com lo rey de Ciçília comanà la muller e sa filla a son germà lo duch de Meçina, e preguà'l que digués lo parer seu *en lo matrimoni de Phelip e de sa filla*» (104.1.2, 319.12), «lo donador no deu donar coses que sien de poca condició, mas donar coses que apareguen a les gents ésser de gran stima hi floresquen *en honor e fama*» (137.2.21, 447.8), «e dix-li: —Tu, qui est lo millor qui sia *en l'art de la pintura*, ¿pories-me fer a ma voluntat una cara encarnada (...)?» (269.5.14, 780.31).

Aquest valor de la preposició *en*, que és expressat també per la preposició *de*, és relativament freqüent en el *Tirant*.

l) Expressa la finalitat, l'objecte de l'acció:

«Encara manam sien celebrades festes que duren .xv. dies *en labor e glòria de aquell virtuos ja desús nomenat*» (58.3.6, 210.18), «Ab peu esquerre has fetes totes les tues vils obres *en dan a desonor de tots nosaltres*» (107.1.13, 332.33), «La fama prest se divulgà per tota la Barberia, en tanta quantitat que vench en notficia dels reys qui venien *en ajuda al rey Scariano*» (330.4.14, 911.14), «la qual (pau) vinga *en tota utilitat dels qui stan dins la ciutat*» (354.3.39, 961.21).

Seguida d'un infinitiu, la preposició *en* sovint té, en el *Tirant*, un valor final:

«lo cavaller deu punxar lo poble per fer-lo virtuos, car un cavaller virtuos basta a fer-ne molts virtuosos; e d'altra part, deu punxar lo mal poble *en fer-lo temerós*» (35.3.25, 179.32), «No temau, virtuosos cavallers, la multitud dels enemichs, car cosa certa és los pochs vençre als molts, que com més són més tenen a fer *en poder-los ordenar*» (156.2.17, 529.9), «E perquè la veritat millor se mire ab bon consell, la qüestió vostra serà justament determenada, per bé que, al parer meu, neguna de vosaltres no fretura de advocat ni de procurador *en defendre la vostra causa*, com aquella sia stada molt ben rahonada» (185.1.17, 612.18), «E com la senyoria tua me atorgue licència *en dir*

ma desaventura e desija aquella saber, yo só molt content recitar aquella» (301.2.14, 846.14).

La preposició *en* expressant l'objecte o la finalitat d'una acció no és gaire freqüent en el *Tirant*; en general hi apareixen, amb aquest significat, *a* (vegeu l'apartat *i* d'aquesta preposició) i *per* o *per a*.

m) En un nombre reduït de casos, indica la causa:⁷

«Plaerdemavida pres molta ira *en les paraules de Tirant*» (231.5.28, 700.35), «Emperò creÿa, *en lo parlar de Tirant que havia fet en presència sua*, que no dexara lo servey de son senyor per star en la sua cort; delibrerà de no dir-li'n res» (309.6.34, 866.37).

n) En quatre casos, introdueix la designació d'un conjunt de persones o coses en el nombre de les quals és comptat algú o alguna cosa; equival a *entre*:⁸

«totes les dones foren rebudes per los cristians, *en les quals* hi havia moltes dones d'onor» (25.3.28, 159.40), «E los parents de Tirant feren venir metges, lit e tenda e tot lo necessari per a curar-lo; e trobaren que tenia .xi. nafres en la sua persona, *en les quals* n'hi havia .iiii. que eren mortals» (67.8.16, 231.36), «Açí n'hi havia de França, de Ytàlia, de Aragó, de Castella, de Portugal e de Navarra, *en los quals* hi havia de molt bons cavallers» (71b.5.36, 248.5), «noblea, riquesa e potència deuen ésser comptades *en los béns de virtut*» (192.2.1, 634.30).

Malgrat aquests quatre casos, en el *Tirant* apareix generalment, amb aquest valor, la preposició *entre*.

o) En un cas equival a *per*, amb el significat 'a canvi de':

«Era vengut allí un lapidari de la gran ciutat de Domàs e de Alcayre, qui portava moltes joyes per a vendre. En especial portava un balaix

7. Vegeu, a més, l'apartat *r*.

8. En llatí, *in* també tenia aquest significat (vid. F. GAFFIOT, *Dictionnaire illustré latin français* [París 1934], s. v. «in» [789b], d'on és aquest exemple: «*Thales, qui sapientissimus in septem fuit*» [CICERÓ, *De legibus*]).

molt gran e fi, del qual demanava sexanta mília ducats; e lo rey li'n dava .xxx. mília, e no-s podien concordar. (...) Dix aquell cavaller qui era stat pres: —Com pot donar la altesa vostra tanta quantitat *en aquesta pedra*? Car yo veig en la part jusana. iii. petits forats» (110.5.25 (...) 6.6, 349.14 (...) 27).

p) En un altre cas, equival a *sots*:⁹

«(Tirant) féu fer crida per tot lo camp que tots vinguessen a besar la mà a Plaerdemavida, sots pena de mort. Aprés féu fer altra crida que tots los de la ciutat, axí hòmens com dones, fossen perdonats, e cascú d'ells pogués viure en la ley que-s volgués; e no fos negú del camp, *en la pena ja dita*, de fer mal ni dan en persona ni en béns a negú qui fos de la ciutat» (366.2.21, 977.13).

En tots els altres casos, l'expressió que apareix en el *Tirant* és *sots pena de*.

q) En quatre casos, la preposició *en* apareix davant un gerundi temporal:

«millor fóra per a mi passàs ma trista vida *en durment*, perquè no sentís les cruels penes qui-m turmenten» (3.5.16, 121.40), «Amor me ha tant torbats los sentiments, que morta só si Ypòlit no m'ajuda. Almenys que passàs ma vida *en durment!*» (163.3.16, 564.40), «yo veig la vostra pròspera persona *en durment* y *en vetlant* de totes coses ésser vencedora» (172.5.24, 591.27).

Aquest ús de la preposició *en*, recollit i explicat en els diccionaris i estudis de gramàtica històrica,¹⁰ té una presència mínima en el *Tirant*,

9. No trobo recollits en els diccionaris i manuals aquests tres darrers valors de *en* (els equivalents a *entre*, *per* i *sots*).

10. Cf. DCVB: «seguida d'un gerundi, forma una locució adverbial que indica una acció simultània de l'expressada pel verb principal» (s.v. «en», iv, 820a); A. PAR, *Sintaxi catalana*: «Lo gerundi admet avantposada la preposició 'en' sens que sa significança canviï» (§ 844), i «*Curial e Gueifa*». *Notes lingüístiques y d'estil*: «Sovint es acompanyat lo gerundi de la preposició *en*» (§ 111); F. de B. MOLL, *Gramàtica històrica catalana*: «*En el sentido temporal, el gerundio puede hacerse preceder de la preposición en*» (§ 522).

reduïda a les expressions *en durment* i *en vetlant*. Contrastant amb aquests quatre casos, la resta de gerundis temporals (fins i tot els d'aquests mateixos verbs) van sempre sense preposició; vegeu-ne alguns exemples:

«ab veu piadosa *plorant* dehïa: —O trist e desaventurat de mi!» (74.4.23, 259.2), «Diafebus, *vehent* la strema amor de Tirant, abraçà'l de part de sa senyora» (119.8.5, 379.38), «si la sort me seria tan parcial e favorable que *dormint* e *vetlant* yo us pogués amar e servir» (259.2.28, 750.28), «(los Reys d'Orient) foren guiats e guardats *anant*, *vetlant*, *dormint* e *estant* de les mans del rey Herodes» (260.5.25, 753.30).

D'altra banda, la forma *durment*, gerundi del verb *dormir*,¹¹ només es troba en aquesta construcció (en tres casos, doncs); en tots els altres casos (nou) hi ha sempre *dormint*.¹²

Aquests dos fets (la baixa freqüència d'aparició de la construcció *en* + gerundi, reduïda als verbs *dormir* i *vetlar*, i l'ús, exclusiu d'aquesta construcció, de la forma arcaica del gerundi de *dormir* *durment* enfront de la forma *dormint*, que apareix generalment) em duen a pensar que, més que d'un ús general de la preposició *en* com a recurs aplicable a molts verbs, es tracta, almenys en el *Tirant* i sobretot pel que fa a *en durment*, d'un ús lexicalitzat, d'una locució estereotipada.¹³ Malgrat això, si incloc l'ús de la preposició *en* + gerundi en aquest capítol i no

11. El DCVB recull aquesta construcció dins l'article «dorment» o «durment», adjectiu («ant. *En durment*: dormint, al temps de dormir», iv, 572b), i no hi fa cap referència en l'article «dormir», verb. Això no obstant, en l'apartat que dedica a l'ús de *en* + gerundi en l'article «en», preposició, hi ha el següent exemple de R. Llull: «L'ome ymagen a e afigura, en *vetlant* o en *durment*, les coses que li ha ofertes la potència sensitiva» (iv, 820a).

12. Aquesta presència predominant de *dormint* sobre *durment* contrasta amb el que afirma J. COROMINES al DECLC: «el gerundi fou *durment* a tota l'Edat Mitjana (a penes mai *dormint*, des de Llull fins a J. Martorell)», s. v. «dormir» (iii, 188b).

13. És interessant de constatar, en aquest sentit, que l'únic cas que enregistra A. Par en la prosa de B. Metge i l'únic que cita J. Martí del *Llibre de contemplació en Déu* de R. Llull corresponen, precisament, als sintagmes *en durment* i *en vetlant* o *en durment*, respectivament (vid. A. PAR, *Sintaxi catalana*, § 844, i J. Martí, *El català medieval. La llengua de R. Llull*, p. 170).

agrupo *en durment* i *en vetllant* amb les locucions és, d'una banda, perquè *en vetllant* alterna en el *Tirant* amb la forma apreposicional *vetllant* i, d'una altra, perquè aquesta construcció (*en* + gerundi) ha tingut una certa vitalitat en tota la història de la llengua.¹⁴

r) La preposició *en* seguida d'un infinitiu té, a més del valor assenyalat a l'apartat l, un valor temporal-causal: expressa una idea de simultaneïtat o precedència en el temps lligada, sovint, amb una idea de causalitat. En general, aquesta construcció es forma amb l'infinitiu simple; en alguns cas, però, també s'hi troba l'infinitiu compost.¹⁵ Exemples en què sobresurt el valor temporal:

«Lo cavaller ançia, com véu axí parlar lo gentilom, posà'l dins la sua cambra, e volgué saber tot lo fet com era passat. E *en aver hoït* tot lo que aquell dehia, dix-li: —Amich (...)» (74.5.25, 259.31), «E per ço, cavaller virtuós, vos avise he us consell que, com sereu en la guerra, que us gardeu de ell e no'n fieu ni *en menjar* ni *en dormir*» (125.4.42, 398.12), «Tirant, Tirant, jamás en batalla sereu ardit ni temut si *en amar* dona o donzella una poqueta de força no-y mesclau» (229.1.4, 692.3), «com yo veja que natura no ha fallit *en formar* lo teu cos de tanta singularitat, no crech menys aquell no haja dotat de moltes virtuts» (300.2.8, 845.18).

Exemples en què predomina el valor causal:

«No és cosa en lo món de major congoxa ne dolor que veure la sua magestat offesa *en boyr* paraules tan nefandíssimes que ofenen a Déu e al món» (208.2.3, 646.24), «yo pens que de negú yo no dech ésser represa *en complir* lo manament de mon pare» (224.4.13, 681.8), «com vos veig, la mia ànima, per trista que sia, ne reb molt gran consolació *en veure* la vostra plasent vista» (264.3.10, 770.23), «No

14. Vegeu els exemples del DCVB, s. v. «en» i «dorment». Tot sembla indicar, però, que aquesta construcció no ha estat gaire usada en català.

15. Cf. F. de B. MOLL, *Gramática histórica catalana*: «Esta construcción [en + gerundi] puede aplicarse también al infinitivo: a) si se emplea el infinitivo presente, indica simultaneidad y cierta causalidad respecto de la acción expresada por el verbo principal [...] b) si se emplea el infinitivo pretérito, la construcción en + infinitivo indica precedencia inmediata respecto de la acción denotada por el verbo principal» (§ 522).

fon de poca stima la contentació que Tirant pres *en haver conduijt* aquest matrimoni, que més se n'alegrà que de tota la conquesta de la Barberia» (383.1.5, 1001.6).

Aquesta construcció i la de *al* + infinitiu, que presenten una certa similitud, han estat estudiades amb més detall a la primera part d'aquest treball.

2. Introdueix, amb el verb *tenir* principalment, complements predicatius:

«Tirant era tengut en aquella terra *en molt bona opinió* de totes les gents» (98.1.19, 294.11), «Sí prech a Déu lo veja rostit e bollit e *en ira de sa enamorada*» (109.6.24, 342.39), «Com foren al camp dels moros, trobaren totes les tendes parades ab molta riquesa que y havia, e tota la gent se volien posar en robar; sinó que l'emperador no u volgué consentir, mas ordenà que lo senyor de la Pantanalea e lo senyor de Malveí tinguessen *en salvaguarda* tota aquella roba fins que los qui havien vençut lo camp ne fossen avisats» (157.13.22, 538.17), «les fundades e invencibles rahons de vostra senyoria, (...) ab sol lluminós de vera doctrina, han illuminat lo meu entendre, calfant ma voluntat de servir vostra excellència, que la vida no tinch *en car* si la havia a despendre» (323.2.25, 899.22).

Es troba també, en alguns casos, la preposició *en* introduint atributs, amb un valor final:

«Jamés volguí aderir en cosa que fos *en plaer e contentació sua*» (67.8.5, 231.29), «si parlava ab ell, l'avisaria de moltes coses qui serien *en gran honor sua e útil de la sua persona*» (149.4.18, 500.7), «Emperò guardau, senyor, que en negun cars del món accepteu la batalla, perquè no us porà ésser profitosa, sinó *en gran dan de la vostra persona e de tots quants ab vós hiran*» (149.5.31, 501.5), «Capità senyor, la mia ànima passa gran passió com vos veig star trist y *en fort penssa-ment*» (224.4.31, 681.21).

3. Introdueix complements del nom, expressant una idea general de matèria o assumpte, bé en sentit propi bé en sentit figurat:

«e vostra senyoria, qui per sa virtut comportarà los defalliments axí *en stil* com *en orde*, en lo present tractat per mi posats» (D.3.7, 113.32), «¿No trobarà vostra altesa en aquest vostre regne donzelles de major auctoritat *en linatge* y *en bellea*, *en gràcia* y *en saber*, e complides de moltes més virtuts?» (85.3.9, 283.39), «(Tirant) mès mà a la boça e tragué .xii. ducats *en or*, e posà en cascuna lesqua un ducat» (101.8.1, 316.36), «tres frares de l'orde de sent Francesch, mestres *en la sacra teologia*» (309.2.11, 863.31).

4. Introdueix complements de l'adjectiu, expressant també una idea general de matèria, en sentit propi o figurat:

«elegí lo dit rey Ròmulus mil hòmens jóvens de aquells que conegué que serien millors *en armes* e armà'ls e féu-los cavallers» (32.2.43, 174.3), «Lo meu bon jermà, quines noves me portau de la qui¹⁶ és *en virtuts* complida e té la mia ànima encativada?» (119.8.2, 379.36), «A tu engana lo parer —dix la princessa—, car yo no só tan alta *en perfecció* com tu dius, sinó que bona voluntat t'o fa dir» (189.6.32, 620.30), «O amichs e germans meus, e singulars *en l'art de cavalleria!* La major riquesa que hom pot possehir en aquest món és la honor» (335.1.4, 920.18).

En un cas, davant un demostratiu, apareix en lloc de *a*, indicant la finalitat:

«Com Tirant fon ab lo emperador en lo consell, parlaren molt de la guerra e de les coses necessàries *en aquella*» (231.1.27, 697.33).¹⁷

16. Al facsímil de l'exemplar de Nova York no s'aprecia l'abreviatura sobre la *q* de *qui*; sí que es veu clarament, en canvi, al facsímil de l'exemplar de València. Riquer transcriu *que*.

17. Menys en aquest cas, sempre es troba en el *Tirant* «coses necessàries *a* o *per a* (o *per*)»; vegeu, per exemple, la frase següent: «Lo marquès de Sanct Jordi ixqué molt abillat, ab los cavalls encubertats de brocat e de seda e tota la sua gent molt en orde de totes les coses necessàries *a la guerra*» (132.3.1, 421.4).